

FAUNA WERKGROEP

Jaarverslag 2021

stichting het nationale park
de hoge veluwe

Jaarverslag 2021

FAUNAWERK GROEP VERENIGING VRIJWILLIGERS
VAN DE HOGE VELUWE

Foto voorpagina: Hans van Zummeren

stichting het nationale park
de hoge veluwe

Inhoudsopgave

Inleiding: <i>Nina de Vries</i>	4
Hoofdstuk 1 Dagvlinders <i>Nina de Vries</i>	5
1.1 Algemeen	5
1.2 Vlinderroutes	5
1.3 Kwetsbare soorten	5
1.4 Gentiaanblauwtje	6
1.5 Vliegveld Deelen	6
1.6 Losse waarnemingen	6
Hoofdstuk 2 Libellen <i>Rob Versteeg</i>	9
2.1 Algemeen	9
2.2 Landschappentuin	9
2.3 Het Veentje, achter pompgebouw	10
2.4 Samenvatting	10
Hoofdstuk 3 Overige insecten <i>Rob Versteeg</i>	11
3.1 Algemeen	11
3.2 Overzicht met een greep uit de waarnemingen	11
3.3 Zweefvliegen van De Hoge Veluwe	16
Hoofdstuk 4 Spinnen in het Park <i>Rob Versteeg</i>	19
4.1 Algemeen	19
4.2 Spinnensoorten in het Park	19
4.3 Enkele nieuw gevonden soorten uitgelicht	20
4.4 Vliegveld Deelen	23
Hoofdstuk 5 Amfibieën en reptielen <i>Evert Jan Kieft</i>	24
5.1 Inleiding	24
5.2 Deelgebied 2	24
5.3 Emmeren	25
5.4 Rugstreppadden	25
5.5 Vaste reptielenroutes Otterlose Zand-zuid	26
Hoofdstuk 6 Vleermuizen <i>Petra en Arjen Wardenier</i>	27
6.1 Algemeen	27
6.2 Wintertellingen 2021	27
6.3 Inventarisatie provincie Gelderland.	29
6.4 Zomertellingen 2021	29
Hoofdstuk 7 Boommarters <i>Olga van der Klis</i>	32
7.1 Samenvatting	32
7.2 Bespreking	32
Hoofdstuk 8 Dassen op de Hoge Veluwe <i>René van Lopik</i>	33
Hoofdstuk 9 Vogels <i>René van Lopik</i>	34
9.1 Inleiding	34
9.2 Broedvogelonderzoek	35
9.3 Inventarisatie veldleeuwerik en boomleeuwerik	46
9.4 Nachtzwaluwen	49
9.5 Aantal houtsnippen in de winter	52
9.6 Klapekstertelling	53
9.7 Losse waarnemingen	54
9.8 Rode lijstsoorten	57
9.9 Resultaten nestkasten Heidebloem 2020 - 2021	58
Hoofdstuk 10 Samenvatting <i>Nina de Vries</i>	60
Overzicht leden faunawerkgroep 2021	62

Klapekstertelling 13 februari 2021, foto: Nina de Vries

Inleiding

Ook in 2021 was corona nog alom aanwezig, beperkende maatregelen bleven van kracht waardoor met name de maandelijkse werkgroepbijeenkomsten niet fysiek konden doorgaan. Het alternatief van de ZOOM-bijeenkomsten werkte goed en de opkomst was vaak hoog. Zo bleven we als groep toch nog met elkaar in contact.

In mei en juli hebben we de bijeenkomsten op de Picknick-weide in het Centrumgebied gehouden, ieder op afstand op een eigen krukje met eigen koffie. Het was heel plezierig om zo het contact te houden en bijzondere waarnemingen te kunnen delen. Ook in september hebben we een fysieke bijeenkomst kunnen houden, nu in één van de zalen van het Parkpaviljoen, waar voldoende afstand gehouden kon worden.

Gelukkig konden we wel onze inventarisaties en monitoringswerkzaamheden blijven uitvoeren, meestal alleen, een enkele keer in duo's. Hierdoor bleef ook dit jaar de continuïteit in de monitoringsroutes en plots gewaarborgd en hebben we weer veel waarnemingen kunnen verzamelen.

Na drie droge en warme zomers op rij was 2021 een betrekkelijk 'normaal' jaar. Na een vorstperiode in februari, met schaatsen op de vijver van Jachthuis Sint Hubertus, volgde een week later een warme week waarbij de eerste overwinterende vlinders al uit hun schuilplaatsen tevoorschijn kwamen. Helaas was dat mooie weer van korte duur en werd het verder een nat en koud voorjaar. De zomer begon warm, maar juli en augustus waren te koud en te nat. Veel heftige (onweersbuien) zorgden voor wateroverlast. Een

droge zachte herfst volgde. Voor een compleet weeroverzicht verwijs ik naar de website van de KNMI <https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten/>

De faunawerkgroep heeft ook in 2021 een aantal nieuwe leden mogen verwelkomen. Sommigen zijn oude bekenden: zoals Willem en Els Roke, anderen nieuw: Leendert-Jan van der Ent en Menno Huizinga. Zij komen de vogelaars versterken bij het inventariseren van de BMP (Broedvogel Monitoring Plots). Daarnaast zullen Willem en Els ook meewerken aan de reptielen- en amfibieëninventarisaties. Leendert-Jan heeft ook veel kennis van zweefvliegen, in het hoofdstuk 'overige insecten' beschrijft hij zijn waarnemingen op dit gebied. Het aantal leden van de groep is nu 30. Al deze leden vullen elkaar aan in hun deskundigheid en kennis, waardoor we in staat zijn een grote groep diersoorten te monitoren. Maar aanvulling van leden met kennis is altijd welkom... voor nu zitten we te springen om libellen-deskundigen...

Wij wensen u veel leesplezier met dit jaarverslag.
Nina de Vries

Hoofdstuk 1

Dagvlinders

Nina de Vries

1.1 Algemeen

Na drie droge en warme zomers op rij was 2021 voor vlinderaars weer een zeer spannend jaar. Met name de heidesoorten hadden de vorige zomers een flinke dreun gehad, dus de grote vraag was, hoeveel van deze soorten zullen we in 2021 nog zien. En als we ze al zien, in welke aantallen? Gelukkig zijn deze kwetsbare heidesoorten ook dit jaar weer waargenomen en zijn de aantallen zelfs voor sommige soorten hoger uitgekomen dan voorgaande jaren.

1.2 Vlinderroutes

In 2021 zijn er door acht leden van de faunawerkgroep negen vlinderroutes in verschillende biotopen meerdere malen dit telseizoen (april – september) gelopen.

In totaal zijn er op de monitoringsroutes 8131 vlinders - verdeeld over 28 soorten - geteld en doorgegeven, tegen 9186 in 2020, 4266 in 2019, 2666 in 2018, 2303 in 2017, 4527 in 2016 en 6079 in 2015.

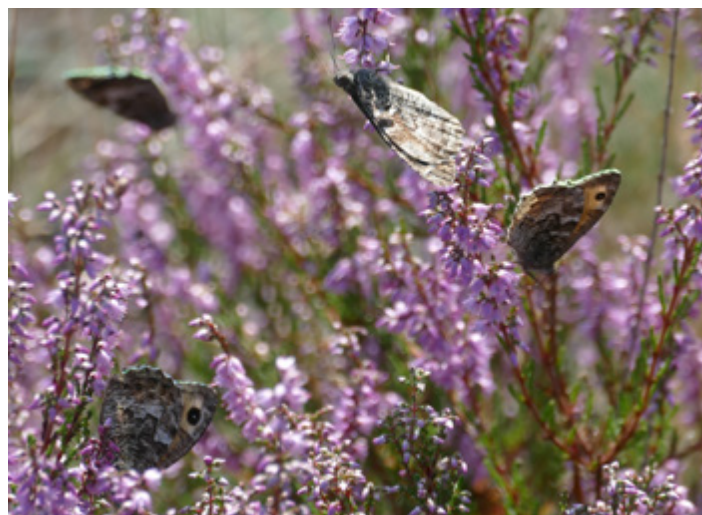
Bij het totaal aantal van het jaar 2017 moet een kanttekening geplaatst worden: een belangrijke route is dat jaar door omstandigheden niet geteld, waardoor dit een vertekend beeld geeft. Echter de droge zomers 2018 en 2019 zijn zeker terug te lezen in deze cijfers.

De heivlinder werd dit jaar het meest geteld op de routes: 2491 exemplaren in totaal, een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar (2020: 1194; 2019: 386 ex). Het hooibeestje kwam daarna met 2167 exemplaren (2020: 3852), de kleine vuurvlinder schoof op naar de derde plaats met 648 ex. (2020: 2159). Het herstel van de heivlinder lijkt zich dus dit jaar voort gezet te hebben.

1.3 Kwetsbare soorten

In het Park komt een aantal kwetsbare soorten dagvlinders voor, die hier gelukkig nog in redelijke aantallen vliegen. Door ze jaarlijks te monitoren hebben we goed in beeld waar de vlinders voorkomen en kunnen we adviseren bij beheersmaatregelen in deze gebieden. Aardbeivlinder, bosparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, gentiaanblauwtje en kommavlinder zijn de meest bekende van deze soorten.

De kleine opleving die de aardbeivlinder vorig jaar had, heeft zich helaas niet doorgezet. Dit jaar zijn er op de routes 8 exemplaren geteld,

Heivlinders , foto: Nina de Vries

ze zijn er dus nog, maar niet in hoge aantallen. (2020: 18; 2019: 9; 2018: 19; 2017: 21, 2016: 46 en 2015: 92).

De bosparelmoervlinder heeft dit jaar een spectaculaire come-back gemaakt, er zijn op de routes 589 (!) exemplaren gezien (2020: 28; 2019: 24; 2018: 42; 2017: 100, 2016: 304 en 2015: 171). Ook buiten de route heeft de soort zich dit jaar héél goed laten zien, soms wel met enkele tientallen tegelijk. Er zijn door de leden van de faunawerkgroep nog 137 exemplaren in losse waarnemingen doorgegeven. Allen in het bekende 'hot-spot'-gebied, daar is dus nog een mooie populatie aanwezig.

Helaas kunnen we over de grote parelmoervlinder niet zo'n mooi verhaal schrijven, integendeel, er is een sterke daling te zien. Op de routes zijn slechts 8 vlinders geteld (2020: 22; 2019: 17; 2018: 34; 2017: 83, 2016: 76 en 2015: 355). Ook bij de losse waarnemingen is de vlinder maar 5 keer doorgegeven.

Gelukkig zet de kommavlinder, ondanks de dip in de droge zomers, toch zijn stijgende lijn voort. Dit jaar zijn er 119 exemplaren op de routes gezien, bijna 3x zoveel als in 2020! (2020: 41; 2019: 13; 2018: 29; 2017: 95; 2016: 58 en 2015: 46).

Paring kommvlinder, foto: Hans van Zummeren

1.4 Gentiaanblauwtje

Ook het gentiaanblauwtje wordt door de faunawerkgroep gevolgd, hiervoor zijn vier ei-telplots uitgezet op het Deelense Veld. In totaal zijn er op de vier telplots 3685 eitjes gevonden (2020: 4786; 2019: 3223; 2018: 1694). In de omgeving van de plots zijn nog eens 1318 eitjes gevonden (2020: 4635; 2019: 869) en bij de Gietense Flessen 1300 (2020: 987; 2019: 1795; 2018: 694). Daarmee zijn er dus op bekende groeiplaatsen van klokjesgentiaan in het noordelijk deel van het Deelense Veld dit jaar 6303 (2020: 10.408; 2019: 5887; 2018: 4198) eitjes gevonden.

Als je weet dat elk vrouwtje ongeveer 75 eitjes legt, hebben er dus ongeveer 84 vrouwtjes gevlogen, met de mannetjes erbij kom je dan op zo'n kleine 168 vlinders (2020: 276; 2019: 156; 2018: 110).

Ondanks het feit dat de populaties redelijk stabiel lijken te zijn (zeker in vergelijking met andere locaties op de Veluwe) is beheer voor het behouden van de soort nog steeds noodzakelijk! Het maken van kleine open stukjes tussen de verschillende plots biedt kansen voor de dopheide (nectarplant) en voor de klokjesgentianen, waar de gentiaanblauwtjes van zullen profiteren. In november is er een veldbezoek geweest met medewerkers van het Park, de Bosgroepen en een deskundige van de Vlinderstichting en Nina de Vries van de faunawerkgroep om ter plekke te bekijken waar en hoe kleinschalig beheer het best opgenomen kan worden in het Beheer Open Ruimten (BOR). Dit krijgt volgend jaar een vervolg.

1.5 Vliegveld Deelen

In aanvulling op alle inventarisaties in het Park, worden er door twee leden van de faunawerkgroep een viertal vlinderroutes op Vliegveld Deelen geteld. Door de beperkende maatregelen m.b.t. Covid 19 zijn er op het vliegveld minder tellingen uitgevoerd dan de voorgaande jaren. Zo is er tijdens de vliegperiode van de aardbeivlinder dit jaar niet geteld. In juni, juli en september zijn de routes bezocht. Ook dit

jaar is de kleine parelmoervlinder weer op het vliegveld waargenomen. De bosparelmoervlinder werd in grote aantallen waargenomen, de grote parelmoervlinder vloog gelukkig ook nog, maar werd ook hier in een veel kleiner aantal gezien.

1.6 Losse waarnemingen

Naast al deze jaarlijks terugkerende activiteiten worden er ook door de andere leden van de faunawerkgroep dagvlinders gezien, deze worden als losse waarnemingen in de database opgenomen. Leuke waarneming was dit jaar een grote vos aan het begin van de Heiweg. Andere mooie waarnemingen: meerdere heideblauwtjes en een eikenpage. Aan alle waarnemers, dank hiervoor.

Grote vos, foto: Hans van Zummeren

Tabel 1.1 Overzicht van de getelde routes is 2021

naam route		BR	KA	KB	HB b	HB h	DMZ	ORZ	CZ	RD			
nummer route	SNL	RL	32	913	914	987	988	1409	2082	2567	2568	totaal	
aardbeivlinder	Pyrgus malvae	*	B	-	5	-	-	-	-	-	-	3	8
zwartsprietdikkopje	Thymelicus lineola	*		-	1	3	5	-	-	-	-	-	9
geelsprietdikkopje	Thymelicus sylvestris	*	B	-	15	1	-	-	-	-	-	65	81
kommavlinder	Hesperia comma	*	B	-	2	-	-	-	19	82	7	9	119
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	*		46	24	7	15	1	-	-	1	3	97
koninginnenpage	Papilio machaon			-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
groot koolwitje	Pieris brassicae			1	2	3	-	-	1	-	1	5	13
klein koolwitje	Pieris rapae			19	8	5	13	-	8	5	-	13	71
klein geaderd witje	Pieris napi			1	9	5	7	-	3	2	4	6	37
witje spec.	Pieris spec.			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
citroenvlinder	Gonepteryx rhamni			16	17	10	12	-	6	2	5	9	77
oranje luzernevlinder	Colias croceus			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kleine vuurvlinder	Lycaena phlaeas			53	127	93	127	-	117	4	83	44	648
bruine vuurvlinder	Lycaena tityrus	*	K	19	146	66	71	-	36	2	19	39	398
groentje	Callophrys rubi	*		9	35	34	1	1	5	-	4	4	93
eikenpage	Favonius quercus			-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
boomblauwtje	Celastrina argiolus			15	3	5	7	-	10	1	4	6	51
heideblauwtje	Plebejus argus	*	K	48	1	-	2	2	-	1	1	12	67
bruin blauwtje	Aricia agestis	*	G	-	11	3	-	-	1	-	1	9	25
icarusblauwtje	Polyommatus icarus			1	9	-	-	-	-	-	2	84	96
gentiaanblauwtje	Phengaris alcon	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dagpauwoog	Inachis io			10	3	1	21	-	-	-	2	16	53
distelvlinder	Vanessa cardui			-	1	-	1	-	3	1	1	-	7
atalanta	Vanessa atalanta			6	13	53	8	-	96	29	1	7	213
kleine vos	Aglais urticae			2	22	-	-	-	-	-	1	-	25
gehakelde aurelia	Polygonia c-album			-	-	-	-	-	-	-	1	4	-
landkaartje	Araschnia levana			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grote vos	Nymphalis polychloros			-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
duinparelmoervlinder	Argynnis niobe	*		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja	*	EB	-	2	3	-	-	-	-	-	3	8
keizersmantel	Argynnis paphia			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kleine parelmoervlinder	Issoria lathonia			2	4	5	1	-	4	-	3	13	32
bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		EB	2	277	276	17	-	-	-	7	10	589
hooibeestje	Coenonympha pamphilus	*		260	535	201	89	11	274	59	161	577	2167
bont zandoogje	Pararge aegeria			-	3	-	2	-	-	-	-	2	7
bruin zandoogje	Maniola jurtina	*		20	237	62	15	-	-	-	40	267	641
heivlinder	Hipparchia semele	*	K	120	142	219	4	-	1054	745	120	87	2491
aantal vlinders				650	1655	1055	419	15	1637	933	470	1297	8131
aantal soorten				19	28	20	20	4	15	12	23	25	28

Routenummers

BR 32	Kompagnieberg Bosrand
KA 913	Karitzkyweg A
KB 914	Karitzkyweg B
HB b 987	Hoog Baarlo bosrand en wei
HB h 988	Hoog Baarlo heide
DMZ 1409	Deelense- en Midden Zand
ORZ 2082	Oud Reemsterzand
CZ 2567	Corridor Zinkgat
RD 2568	Raster Deelen

naam

Kompagnieberg Bosrand
Karitzkyweg A
Karitzkyweg B
Hoog Baarlo bosrand en wei
Hoog Baarlo heide
Deelense- en Midden Zand
Oud Reemsterzand
Corridor Zinkgat
Raster Deelen

Paring heideblauwtje, foto: Hans van Zummeren

Bosparelmoer, foto: Nina de Vries

Hoofdstuk 2

Libellen

Rob Versteeg

2.1 Algemeen

Evenals de voorafgaande jaren hebben we in 2021 de twee vaste libellentelroutes 'Landschappentuin' en 'Het Veentje' geïnventariseerd. Hieronder van beide gebieden een kort verslag. Eventuele waarnemingen van libellen buiten de officiële Hoge Veluwe-biodiversiteits-app blijven onbesproken. Na de veel te droge en warme zomers vanaf 2018 was er dit jaar weer sprake van 'normale' weersomstandigheden. Met name merkbaar in 'Het Veentje', waar de waterdruk vanuit de bodem kennelijk ook weer op het oude niveau is teruggekeerd. Toch kunnen we als belangrijkste bevinding stellen dat de droge periode vanaf 2018 t/m 2020 ook het afgelopen jaar nog een negatieve invloed heeft gehad op het aantal soorten dat we konden noteren. Van buiten de routes is het voorkomen van de sierlijke witsnuitlibel bij de Hubertus-vijvers het vermelden waard. Deze staat nog in de rode lijst als -> 'verdwenen uit Nederland'. De soort is de laatste jaren echter weer in opkomst. Het eveneens voorkomen dit jaar van deze soort in het Deelense Was in 2021 is door een lid van de faunawerkgroep alleen mondeling gemeld.

2.2 Landschappentuin

Het libellenseizoen start officieel op 1 mei, al lijkt landelijk de activiteit van de libellen in de praktijk onder invloed van het veranderende klimaat steeds meer naar voren te kruipen. Op de (Hoge) Veluwe is dit echter altijd behoorlijk later dan in overige delen van Nederland en in 2021 versloeg de start hier met nadruk de algemene vervroegings-trend. Met redelijk mooi weer leek de eerste telling op 12 mei zeker niet te vroeg, maar behalve een heel klein aantal bruine winterjuffers (overwintersaars!) was er niets te zien. We beschouwen deze eerste telronde dan maar als 'extra', want we willen toch echt wat meer libellen noteren op zo'n eerste 'telling'. Laten we deze ronde dus

maanwaterjuffer, foto: Rob Versteeg

buiten beschouwing, dan hebben we hier vanaf 30 mei gedurende het telseizoen totaal zeven keer geteld en dat was ons uiteindelijke doel. Het aantal genoteerde soorten op de route dit jaar is mager. We zagen weliswaar de maanwaterjuffer (echter minimaal: op twee tellingen één man), maar missen al een tijdje bijvoorbeeld de witsnuitlibellen. In afwachting van betere tijden zullen we maar zeggen.

2.2.1 Tabel overzicht libellen 2021 landschappentuin

Teller: Rob Versteeg (8x); medeteller: Marian Schut 6x

Landschappentuin 2021				
azuurwaterjuffer	bruinrode heidelibel	grote roodoogjuffer	maanwaterjuffer*	viervlek
blauwe glazenmaker	gewone oeverlibel	houtpantserjuffer	paardenbijter	vuurjuffer
bloedrode heidelibel	gewone pantserjuffer	koraaljuffer	smaragdlibel	watersnuffel
bruine winterjuffer	grote keizerlibel	lantaarntje	tengere pantserjuffer	zwarte heidelibel
* = rode lijst (kw)			totaal	20

Koraaljuffer, paring, foto: Nina de Vries

2.3 Het Veentje, achter pompgebouw (voorheen door ons aangeduid als Veentjeswei)

Ook hier werd gestart op 30 mei en met slechts vier soorten op deze eerste telling ook zeer matig. Wat hier echter direct opviel is dat het terrein weer behoorlijk nat was. Bijna het hele telseizoen stond er buiten de twee watergaten op diverse plekken een laagje water en waren er ook duidelijk sporen van kwel waar te nemen. Zo moeten we het hebben en alhoewel het aantal soorten in komende jaren zeker nog wel kan stijgen, zagen we bijvoorbeeld al wel weer een pioniersoort als de tengere grasjuffer die met meerdere exemplaren aanwezig was. Als de bodemwaterstand gedurende komende jaren dus hoog blijft, zal het aantal libellensoorten ook wel weer verder toenemen! We hebben een soort als de venglazenmaker dit jaar niet gezien, maar wie weet voor de komende jaren!

2.4 Samenvatting

Dat klimatologische omstandigheden een behoorlijke invloed kunnen hebben op de aanwezige libellenpopulatie hebben we gemerkt. Voor libellen is namelijk het aanwezig zijn van water essentieel. Verdroogt de boel, dan verdwijnen soorten. In hoeverre de totale

libellenaanwezigheid zich kan herstellen van zulke veranderingen valt natuurlijk te bezien. Wellicht dat dit onder de noemer 'natuurlijke dynamiek' valt. Uiteindelijk zullen blijvende of voortschrijdende veranderingen een eveneens blijvende invloed hebben op (in dit geval) de libellen. Of dit beter of slechter is, valt moeilijk te beoordelen. De natuur past zich aan de omstandigheden aan. Buiten externe invloeden is ook de inzet van de tellers een factor. Het valt niet altijd mee om enthousiast te blijven en het voortschrijden van de leeftijd van tellers speelt hierbij zeker ook een rol. Als schrijver van dit verslag verdeel ik mijn aandacht over meerdere soortgroepen, waarbij de libellen niet echt mijn voornaamste belangstelling hebben. Officieel nam Marian Schut twee jaar geleden reglementair afscheid van de faunawerkgroep (leeftijdsgelukkig), maar telt (gelukkig) nog wel steeds mee als 'gastteller'. Voorlopig zullen we in ieder geval ook het komend jaar de beide telroutes voor onze rekening nemen. Toestroom van nieuwe tellers is echter zeer gewenst met name ook een teller die de kar wil en kan trekken. Er zijn op de Hoge Veluwe overigens nog meer plekken, dan de nu resterende twee telroutes, waar het zinvol is om meerjarig te monitoren.

2.3.1 Tabel overzicht libellen 2021 Het Veentje

Teller: Rob Versteeg (7x); medeteller: Marian Schut 5x.

Het Veentje (Veentjesweide) 2021				
azuurwaterjuffer	gewone oeverlibel	lantaarntje	tengere pantserjuffer	zwarte heidelibel
bloedrode heidelibel	gewone pantserjuffer	paardenbijter	viervlek	zwerfende heidelibel
bruine winterjuffer	grote keizerlibel	steenrode heidelibel	vuurjuffer	
bruinrode heidelibel	grote roodoogjuffer	tangpantserjuffer	watersnuffel	
gevlekte witsnuitlibel*	koraaljuffer	tengere grasjuffer	weidebeekjuffer	
* = rode lijst (kw)			totaal	22

Hoofdstuk 3

Overige insecten

Rob Versteeg

3.1 Algemeen

In een bericht van Zembla(VARA) van april 2020 werd het nog eens bericht: Ook in Nederland gaat het dramatisch slecht met insecten. Zo is het aantal vlinders in de afgelopen 30 jaar gehalveerd. En een onderzoek door Natuurmonumenten sprak van een sterke daling, waar de loopkevers in de onderzochte natuurgebieden zelfs een afname van 75 procent sinds 1985 lieten zien. De dames en heren van de faunawerkgroep voeren hier op De Hoge Veluwe geen ecologische onderzoeken uit, maar wel tellingen. Een deel daarvan wordt ook verwerkt door de betreffende PGO's (Particuliere gegevens beherende organisaties), zodat de wetenschap ook met onze gegevens aan de slag kan. Als individuele waarnemer is het ondoenlijk om een goed beeld te krijgen van de insectenwereld op het Park. Ik vond zelf dat de variatie aan soorten bij met name de 'overige' insecten in 2021 erg mager leek. Dat koppel je dan voor je gevoel aan de recente klimatologische omstandigheden (Met name de droogte op de hoge zandgronden). Het verbaasde me dat er toch nog ruim 400 waarnemingen in 2021 in de app konden worden genoteerd, die vallen onder de noemer 'overige insecten' en waarvan dit het verslag is. Het aantal waarnemers (zes) is positief te noemen, maar geeft wel een vertekend beeld, omdat de meeste waarnemers slechts een handjevol (of minder) waarnemingen in de app invoerden. Het is een beetje jammer dat er klaarblijkelijk weinig kennis van en over insectengroepen aanwezig is binnen de faunawerkgroep, anders dan van (dag)vlinders en deels libellen. Met name voor bijen moeten er toch ook wel mensen binnen de werkgroep zijn die hier wat actiever aandacht aan zouden kunnen geven. Andere interessante groepen in ruime zin zijn: kevers, vliegen en wespen, maar hoe het met de kennis hierover binnen de faunawerkgroep is gesteld weet ik niet. En ondanks de wellicht wat negatieve teneur aan het begin van deze algemene inleiding geven vastgelegde waarnemingen in ieder geval een mooi venster op de biodiversiteit in het Park. Zeker nu het slechter gaat met insecten is extra aandacht en vastleggen van waarnemingen meer dan welkom. Gelukkig is met de komst van Leendert-Jan van der Ent bij de faunawerkgroep de leemte op het gebied van zweefvliegen ingelost. In 3.3 een overzicht van zijn waarnemingen.

3.2 Overzicht met een greep uit de waarnemingen:

Waarnemers: Hanna Pot; Mink Zijlstra en Jerina van der Gaag; Nina de Vries; Rob Versteeg; Hans van Zummeren. (alle foto's: Rob Versteeg)

3.2.1 bijen wespen en mieren - (totaal 20 soorten)

Aantal waarnemingen: 21 - soorten: bijen = 5; mieren = 2; wespen = 13

Enkele soorten in beeld:

Theroscopus pedestris *

baardwesp - Pterocheilus phaleratus

* genoteerd in de app als *Cryptinae* indet. omdat deze soort niet voorkomt in de soortenlijst van de app

3.2.2 kevers - (totaal 71 soorten)

Aantal waarnemingen: 196 - soorten: bladkevers = 2;
 bladrolkevers = 2; bladsprietkevers = 5; boktorren = 4;
 glimwormen = 1; kortschildkevers = 3; lieveheersbeestjes = 21;
 loopkevers = 17; mesttorren = 3; mierkevers = 1; pilkevers = 1;
 prachtkevers = 1; snoerhalskevers = 1; snuitkevers = 4;
 soldaatjes = 2; zwartlijven = 3

Enkele soorten in beeld:

vierpuntspiegelloopkever - *Notiophilus quadripunctatus*

gewone viervlekpriemkever - *Bembidion tetracolum*

coloradokever - *Leptinotarsa decemlineata*

3.2.3 nachtvinders en micro's - (totaal 24 soorten)

Aantal waarnemingen: 27 - soorten: bladrollers = 2; bloeddrupjes = 2; houtboorders = 1; kortvleugelmotten = 1; nachtpauwogen = 1; palpmotten = 1; spanners = 3; spinners = 1; spinneruilen = 5; uilen = 6; witvlekmotten = 1

Enkele soorten in beeld:

voorjaarsbladroller - *Tortricodes alternella*

geel grasbeertje - *Coscinia striata*

3.2.4 sprinkhanen en krekels - (totaal 10 soorten)

Aantal waarnemingen: 27 - soorten: bladrollers = 2; bloeddrupjes = 2; houtboorders = 1; kortvleugelmotten = 1; nachtpauwogen = 1; palpmotten = 1; spanners = 3; spinners = 1; spinneruilen = 5; uilen = 6; witvlekmotten = 1

Enkele soorten in beeld:

zuidelijk spitskopje - *Conocephalus discolor*

nimf blauwvleugelsprinkhaan - *Oedipoda caerulescens*

3.2.5 vliegen en muggen - (totaal 15 soorten)

Aantal waarnemingen: 17 - soorten: bromvliegen = 1;
 echte vliegen = 3; luisvliegen = 1;
 paddenstoelmuggen = 1; roofvliegen = 4;
 slakkendoders = 1; sluipvliegen = 2; zweefvliegen = 2

Enkele soorten in beeld:

gewone roofvlieg - *Tolmerus atricapillus*

woeste sluipvlieg - *Tachina fera / magnicornis*

paddenstoelmug onbekend - *Mycetophilidae* indet.

3.2.6 wantsen en cicaden - (totaal 44 soorten)

Aantal waarnemingen: 68 - soorten: blindwantsen = 9;
 bodemwantsen = 7; glasvleugelwantsen = 4; kielwantsen = 4;
 pantserwantsen = 1; randwantsen = 2; schildwantsen = 12;
 schorswantsen = 1; vuurwantsen = 1; cicaden = 3

Enkele soorten in beeld:

voorjaarseikenblindwants - *Harpocera thoracica*

krekelwants - *Geocoris grylloides*

grote slanke glasvleugelwants - *Chorosoma schillingii*

heidecicade - *Ulopa reticulata*

3.2.7 insecten, overigen - (totaal 5 soorten)

Aantal waarnemingen: 6 - soorten: gaasvliegen = 1; oorwormen = 2;
 schietmotten = 1; stofluizen = 1

Enkele soorten in beeld:

grote oorworm (zandworm) - *Labidura riparia*

stofluis onbekend - *Psocoptera indet*

3.3 Zweefvliegen van De Hoge Veluwe

Leendert-Jan van der Ent

3.3.1 Inleiding

Als vrijwilliger van de Vereniging Vrijwilligers van de Hoge Veluwe wil ik de komende jaren het voorkomen van zweefvliegen (Diptera: Syrphidae) in het Park beter in kaart gaan brengen. In deze bijdrage een overzicht van de tot nu toe bekende verspreiding van zweefvliegen op de Hoge Veluwe als startpunt voor de komende inventarisaties.

Zweefvliegen (Syrphidae) vormen een soortenrijke familie van vliegen waarvan er momenteel in Nederland ongeveer 310 soorten voorkomen. In 2009 verscheen het boek 'De Nederlandse Zweefvliegen' (Reemer et al., 2009) als deel 8 van de reeks 'Nederlandse Fauna' waarin het voorkomen van zweefvliegen in Nederland in periodes is weergegeven. Sinds die tijd hebben zich veranderingen in de zweefvliegenfauna voortgedaan die zich naar alle waarschijnlijkheid ook weerspiegelen in het voorkomen op De Hoge Veluwe. Met deze inventarisatie is het de bedoeling om hier meer zicht op te krijgen inclusief het voorkomen van bepaalde, voor de Hoge Veluwe kenmerkende, soorten zweefvliegen.

De informatie over het voorkomen van zweefvliegen op De Hoge Veluwe is afkomstig van de Nederlandse databank van zweefvliegen van EIS (European Invertebrate Survey) Nederland waarin ook alle waarnemingen zijn opgenomen die de basis vormen voor het boek 'De Nederlandse Zweefvliegen'. De waarnemingen na 2000 zijn vrijwel allemaal afkomstig van het online waarnemingen platform 'waarneming.nl'. In de Biodiversiteit app van De Hoge Veluwe is het aantal waarnemingen van zweefvliegen gering.

3.3.2 Soortenspectrum

In totaal zijn in het Nationale Park De Hoge Veluwe 105 soorten zweefvliegen waargenomen met de oudst gedateerde waarneming uit 1937. De tabel hiernaast geeft het aantal waarnemingen en waargenomen soorten van zweefvliegen per periode weer die in het Park zijn aangetroffen.

Van de in het Park waargenomen soorten zijn er 21 sinds 2000 niet meer waargenomen. Dit kan het gevolg zijn van een relatief lage waarneemintensiteit en/of minder ervaren waarnemers, maar ook omdat deze soorten daadwerkelijk zijn verdwenen uit het Park. In de tabel op de volgende pagina is weergegeven welke soorten dit betreft en in welke periode ze het laatst in het Park zijn waargenomen. De **vetgedrukte** soorten zijn vermoedelijk definitief uit het Park verdwenen wat is gebaseerd op recente trends in Nederland en op de Veluwezoom en hogere zandgronden in het bijzonder.

Vrouw Hommelreus (*Volucella bombylans* var. *plumata*),
2021-06-25 Hoge Veluwe - Centrum © Jouke van der Zee

Man Stipfopwesp (*Chrysotoxum festivum*),
2021-07-16 Hoge Veluwe - Eikehoutbergen © Alex Zuidervliet

periode	aantal records	aantal soorten
< 1980	166	61
1980-2000	195	45
>= 2000	460	69

Tabel 3.3.2

Laatste waarnemingen voor 1980		Laatste waarnemingen uit 1980	
Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Cheilosia scutellata</i>	Paddenstoelgitje	<i>Anasimyia interpuncta</i>	Bokserwaterzweefvlieg
<i>Cheilosia variabilis</i>	Bosgitje	<i>Dasysyrphus venustus</i>	Gewone wimperzweefvlieg
Chrysotoxum arcuatum	Bolle fopwesp	<i>Cheilosia latifrons</i>	Bruin gitje
<i>Eupeodes nielseni</i>	Donkere kommazweefvlieg	<i>Didea alneti</i>	Groene didea
Melanogaster aerea	Zomers doflijfje	<i>Eristalinus sepulchralis</i>	Weidevlekoog
<i>Neoascia podagrica</i>	<i>Gewone korsetzweefvlieg</i>	<i>Parasyrphus malinellus</i>	<i>Glimmend roetneusje</i>
Neocnemodon vitripennis	Gespoorde platbek	<i>Pipiza quadrimaculata</i>	Korte platbek
Parasyrphus vittiger	Ringpootroetneusje	<i>Platycheirus angustatus</i>	Slank platvoetje
<i>Pyrophaena granditarsis</i>	Klompvoetje	<i>Platycheirus scambus</i>	Moerasplatvoetje
<i>Rhingia campestris</i>	Gewone snuitvlieg	<i>Sphaerophoria virgata</i>	Heidelanglijf
		<i>Volucella zonaria</i>	Stadsreus

3.3.3 Inventarisatie op basis van kilometerhokken

Het voorkomen van de zweefvliegen in het Nationale Park De Hoge Veluwe zal per kilometerhok worden vastgelegd. In totaal betreft dit 69 kilometerhokken die geheel of deels binnen de grenzen van het Nationale Park vallen. Het voorkomen van zweefvliegen per kilometerhok verschilt momenteel sterk. Zie tabel hiernaast.

aantal waargenomen soorten	aantal kilometers
0	11
1 - 10	34
10 - 20	16
> 20	8

Dat er zoveel kilometerhokken zijn met tien of minder waargenomen soorten heeft voor een deel te maken met een lage waarneemintensiteit, maar ook omvatten een aantal van deze kilometerhokken overwegend monotone grove dennenbossen met weinig bloeiende struiken en kruiden waardoor er niet veel soorten zweefvliegen voorkomen en/of ze lastig op te sporen zijn. Ook komen midden op de uitgestrekte heideterreinen naar verwachting relatief weinig soorten zweefvliegen voor.

3.3.4 Voorkomen zweefvliegen na 2000

Van de soorten die vanaf 2000 tot en met 2021 zijn waargenomen in het Nationaal Park De Hoge Veluwe is de algemeenheid bepaald aan de hand van het aantal kilometerhokken waarin ze zijn waargenomen. Dit is samengevat in bijstaande tabel.

algemeen	aantal km-hokken	aantal soorten
zeer zeldzaam (ZZ)	1	25
zeldzaam (Z)	2 - 3	24
vrij zeldzaam (VZ)	4 - 7	23
vrij algemeen (VA)	8-13	4
algemeen (A)	>= 14	8

Onderstaande het overzicht van alle zweefvliegen waargenomen op de Hoge Veluwe in de periode 2000-2021.

Tabel 3.3.4

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	klasse	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	klasse
<i>Anasimyia contracta</i>	Ingesnoerde waterzweefvlieg	ZZ	<i>Helophilus hybridus</i>	Moeraspendelvlieg	Z
<i>Anasimyia lineata</i>	Snuitwaterzweefvlieg	ZZ	<i>Helophilus pendulus</i>	Gewone pendelvlieg	A
<i>Baccha elongata</i>	Vliegende spelt	ZZ	<i>Helophilus trivittatus</i>	Citroenpendelvlieg	A
<i>Ceriana conopsoides</i>	Normale fopblaaskop	Z	<i>Lapposyrphus lapponicus</i>	Boogkommazweefvlieg	Z
<i>Chalcosyrphus nemorum</i>	Korte bladloper	ZZ	<i>Melanostoma melinum</i>	Gewone driehoeksweefvlieg	A
<i>Chalcosyrphus piger</i>	Roodpuntbladloper	VZ	<i>Melanostoma scalare</i>	Slanke driehoeksweefvlieg	VZ
<i>Cheilosia albicans</i>	Gewoon weidegitje	ZZ	<i>Melisaeva auricollis</i>	Variabel elfje	VZ
<i>Cheilosia bergenstammi</i>	Kruiskruidgitje	VZ	<i>Melisaeva cinctella</i>	Stomp elfje	ZZ
<i>Cheilosia illustrata</i>	Wollig gitje	Z	<i>Merodon equestris</i>	Grote narcisvlieg	Z
<i>Cheilosia psilophthalma</i>	Donkerklauwzandgitje	ZZ	<i>Microdon major</i>	Grote knikspriet	Z
<i>Cheilosia semifasciata</i>	Vetplantgitje	ZZ	<i>Myathropa florea</i>	Doodskopzweefvlieg	VA
<i>Cheilosia urbana</i>	Lichklauwzandgitje	Z	<i>Paragus haemorrhous</i>	Gewoon krieltje	VZ
<i>Chrysotoxum bicinctum</i>	Donkere fopwesp	Z	<i>Parasyrphus punctulatus</i>	Gevlekt roetneusje	VZ
<i>Chrysotoxum cautum</i>	Grote fopwesp	VZ	<i>Parhelophilus versicolor</i>	Gewone fluweelzweefvlieg	ZZ
<i>Chrysotoxum festivum</i>	Stipfopwesp	VZ	<i>Pelecocera lusitanica</i>	Duinheidewerg	Z

De tabel gaat verder op de volgende pagina

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	klasse	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	klasse
<i>Chrysotoxum octomaculatum</i>	Heidefopwesp	VZ	<i>Pelecocera tricineta</i>	Bijlsprietje	Z
<i>Chrysotoxum vernale</i>	Streepfopwesp	Z	<i>Pipiza luteitarsis</i>	Slanke platbek	ZZ
<i>Chrysotoxum verralli</i>	Saksische fopwesp	Z	<i>Pipiza noctiluca</i>	Fijngestippelde platbek	ZZ
<i>Criorhina pachymera</i>	Populierenwoudzwever	ZZ	<i>Pipizella viduata</i>	Gewone langsprietbek	Z
<i>Dasysyrphus albostratus</i>	Bretelwimperzweefvlieg	VZ	<i>Platycheirus albimanus</i>	Micaplatvoetje	VZ
<i>Dasysyrphus neovenustus</i>	Zwartbandwimperzweefvlieg	Z	<i>Platycheirus fulviventris</i>	Geel platvoetje	ZZ
<i>Dasysyrphus pauxillus</i>	Donkere wimperzweefvlieg	ZZ	<i>Platycheirus clypeatus</i>	Gewoon platvoetje	Z
<i>Dasysyrphus tricinctus</i>	Geelbandwimperzweefvlieg	VZ	<i>Platycheirus scutatus</i>	Gewoon schaduwplatvoetje	ZZ
<i>Didea fasciata</i>	Bosdidea	VZ	<i>Psilota atra</i>	Dennenspitsbek	ZZ
<i>Didea intermedia</i>	Dennendidea	VZ	<i>Scaeva pyrastris</i>	Witte halvemaan-zweefvlieg	VA
<i>Doros profugus</i>	Knotszweefvlieg	ZZ	<i>Scaeva selenitica</i>	Gele halvemaan-zweefvlieg	VA
<i>Epistrophella euchroma</i>	Stippelelfje	ZZ	<i>Sericomyia silentis</i>	Gele veenzweefvlieg	VZ
<i>Epistrophe eligans</i>	Enkele-bandzweefvlieg	Z	<i>Sphaerophoria batava</i>	Zandlanglijf	VZ
<i>Epistrophe nitidicollis</i>	Zwartbandzweefvlieg	Z	<i>Sphaerophoria philanthus</i>	Donkere langlijf	ZZ
<i>Episyrphus balteatus</i>	Snorzweefvlieg	A	<i>Sphaerophoria scripta</i>	Grote langlijf	A
<i>Eristalis arbustorum</i>	Kleine bijvlieg	VZ	<i>Sphaerophoria taeniata</i>	Graslanglijf	Z
<i>Eristalis horticola</i>	Bosbijvlieg	ZZ	<i>Syrpita pipiens</i>	Menuetzweefvlieg	VZ
<i>Eristalis intricaria</i>	Hommelbijvlieg	VZ	<i>Syrphus nitidifrons</i>	Onderbroken bandzweefvlieg	ZZ
<i>Eristalis nemorum</i>	Puntbijvlieg	Z	<i>Syrphus ribesii</i>	Bessenbandzweefvlieg	VZ
<i>Eristalis pertinax</i>	Kegelbijvlieg	A	<i>Syrphus torvus</i>	Bosbandzweefvlieg	VZ
<i>Eristalis similis</i>	Onvoorspelbare bijvlieg	ZZ	<i>Syrphus vitripennis</i>	Kleine bandzweefvlieg	Z
<i>Eristalis tenax</i>	Blinde bij	A	<i>Volucella bombylans</i>	Hommelreus	VZ
<i>Eumerus strigatus</i>	Gewone bollenzweefvlieg	ZZ	<i>Volucella pellucens</i>	Witte reus	VA
<i>Eupeodes corollae</i>	Terrasjeskommazweefvlieg	A	<i>Xanthandrus comptus</i>	Platte zweefvlieg	ZZ
<i>Eupeodes luniger</i>	Grote kommazweefvlieg	Z	<i>Xanthogramma citrofasciatum</i>	Streepcitroenzweefvlieg	Z
<i>Fagosyrphus cinctus</i>	Spits elfje	Z	<i>Xylota segnis</i>	Gewone rode bladloper	Z
<i>Ferdinandea cuprea</i>	Gewone kopermantel	VZ	<i>Xylota sylvarum</i>	Grote gouden bladloper	ZZ

3.3.5 Inventarisatie

De komende jaren ben ik van plan om regelmatig en verspreid over de Hoge Veluwe zweefvliegen te gaan vangen. Mijn verwachting is dat er nog enkele tientallen soorten zweefvliegen zitten te wachten om (her)ontdekt te worden en daarnaast zullen naar verwachting veel soorten in meer kilometerhokken vastgesteld worden. Het is voor mij nog wel even zoeken naar de juiste plekken in het juiste jaargetijde en met de juiste weersomstandigheden om deze soorten te vinden. Zo ving ik afgelopen jaar op een bloeiende mannelijke boswilg langs de hoofdweg drie voor de Hoge Veluwe nieuwe soorten zweefvliegen, maar had ik de daaropvolgende drie bezoeken geen succes met nieuwe soorten. Daarnaast wil ik het voorkomen van specifieke zweefvliegen van heide- en dennenbos meer gedetailleerd in beeld gaan brengen. Voor een aantal van deze soorten vormt de Hoge Veluwe waarschijnlijk een belangrijk verspreidingsgebied binnen Nederland.

3.3.6 Naslagwerk

Recent zijn twee veldgidsen verschenen over het herkennen van zweefvliegen in Nederland en België. De veldgids van André Schulten (2018) is een prima start voor het herkennen van zweefvliegen en maakt gebruik van foto's gemaakt in het veld. De gids van Sander Bot en Frank Van de Meutter (2019) is een

zeer gedegen determineerwerk op basis van foto's van gevangen exemplaren met detailfoto's van identificatiekenmerken van alle in Nederland en België voorkomende soorten, aangevuld met enkele mogelijk op korte termijn te verwachten soorten zweefvliegen. In deze laatstgenoemde gids zijn van de in Nederland en België voorkomende soorten zweefvliegen recente verspreidingskaarten opgenomen.

3.3.7 Literatuur en online resources

Bot, S. & F. Van de Meutter, 2019. Veldgids Zweefvliegen. KNNV Uitgeverij. 388 pp.

Reemer, R., W. Renema, W. van Steenis, T. Zeegers, A. Barendregt, J.T. Smit, M.P. van Veen, J. van Steenis, L.J.J.M. van der Leij, 2009. De Nederlandse Zweefvliegen (Diptera: Syrphidae) – Nederlandse Fauna 8. Leiden, National Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij, European Invertebrate Survey – Nederland. 442 pp.

Schulte, A., 2018. Zweefvliegen van Nederland en België. Jeugdbondsuitgeverij. 161 pp.

<https://waarneming.nl/familie/view/15> (per soort waarnemingen, foto's en verspreiding)

Hoofdstuk 4

Spinnen in het Park

Rob Versteeg

4.1 Algemeen

Het blijft lastig het nut van spinnen te duiden. Spinnen zijn predatoren die over het algemeen insecten als prooi hebben. Een grote verscheidenheid aan spinnensoorten bezet praktisch gesproken alle (terrestrische) ecologische niches. Wat de huidige geconstateerde algemene reductie van insecten voor invloed heeft op het voorkomen van spinnensoorten is moeilijk te bepalen. Prooidieren van spinnen vallen in het geheel binnen een zeer breed spectrum en zelfs andere spinnen kunnen op hun menu staan. Directe predator/prooi-verbanden zijn niet altijd goed te duiden. Spinnen zelf zijn trouwens ook voedsel voor andere organismen. Vogels, reptielen, amfibieën en sommige insecten vormen in dat opzicht de bekendste vijanden van de spin. In enkele gevallen zie je daar dan wel duidelijk specialisatie. Zoals bijvoorbeeld spinnendoders (Pompilidae), die vaak bepaalde spinnensoorten als slachtoffer hebben. Over het algemeen kan je echter stellen dat de rol van de spin in het ecologische gebeuren moeilijk is uit te drukken in een absolute waarde. Maar wel dat spinnen hier een zeer belangrijke regulerende functie vervullen. Dit jaar werd door mij met meer nadruk gezocht in zo gevarieerd mogelijke terrein naar spinnen. Denk daarbij aan droge- en natte gebieden, of overwegend naaldhout begroeiing of loofbomen.

Of ook binnen de houtsoorten, meer gericht op boomsoort. In dat geval kan er dan wellicht gedacht worden aan verbanden tussen spinnensoorten met hun specifieke leefomgeving.

4.2 Spinnensoorten in het Park

Vanaf 2011 tot en met 2016 werden incidenteel spinnen genoteerd in de database t.b.v. het Park, waarbij oplopend sprake was van 11 t/m 34 soorten per jaar. Vanaf 2017/18 werd de keuze gemaakt om zo nodig spinnen ook te verzamelen om thuis nader te bestuderen ter uiteindelijke determinatie. Hierop volgde een zoektocht naar geschikte microscopische apparatuur en aanvulling van kennis over spinnen. De jaren 2017 t/m 2019 vormde een overgang met toenemende kennis en de uiteindelijke aanschaf en gebruik van microscop(en) + fotomodule. Ondanks dat kennis en ervaring sterk toenam is er nog altijd wel een zekere drempel aanwezig, omdat soms de verschillen tussen soorten dermate klein en subtiel zijn dat determinatie nog wel behoorlijk lastig blijft. Uiteindelijk werden er in 2020 in het Park rond de 170 soorten en in 2021 rond de 180 soorten op naam gebracht. Het totaal aantal vastgestelde soorten in het Park v.a. 2011 komt hiermede op 223. Waarnemingen door derden, zoals via waarneming.nl, worden niet meegenomen.

Tabel 4.2.1 nieuw gevonden soorten in 2021

Centromerus incillium	-	glad tandpalpje	Pelecopsis parallela	-	neusballonkopje
Centromerus pabulator	-	kegelpalpje	Phylloneta sisypchia	-	kleine wigwamspin
Centromerus prudens	-	porseleinspinnetje	Pirata piscatorius	-	grote piraat
Centromerus sylvaticus	-	gewoon zaagpalpje	Porrhoclubiona genevensis	-	graszakspin
Ceratinella brevis	-	zwart schildspinnetje	Porrhomma pygmaeum	-	gewoon kleinoogje
Clubiona pallidula	-	boomzakspin	Robertus lividus	-	bosmolspin
Clubiona reclusa	-	zompzakspin	Stemonyphantes lineatus	-	paardenkopje
Clubiona subsultans	-	dennenzakspin	Tiso vagans	-	krulpalpje
Cnephalocotes obscurus	-	donker tepelpalpje	Trichopterna cito	-	stekelloos putkopje
Drassylus pusillus	-	kleine kampoot	Troxochrus scabriculus	-	-
Gibbaranea bituberculata	-	struikknobbelspin	Xysticus bifasciatus	-	steppekrabspin
Hyptiotes paradoxus	-	driehoekswebspin	Zelotes longipes	-	stekelkampoot
Maso sundevalli	-	gewoon dwergstekelpootje	Walckenaeria alticeps	-	gehoord schaduwdubbelkopje
Oedothorax retusus	-	bolkopvelddwergspin	Walckenaeria antica	-	gehoord zonedubbelkopje
Pardosa agricola	-	ruigtewolfspin	waarnemingen-database in 2021 aangevuld met 29 soorten		

4.3 Enkele nieuw gevonden soorten uitgelicht

Oxyopes heterophthalmus – gutspalplynxspin

Deze soort staat niet in voorafgaande tabel 'nieuw gevonden soorten', om de simpele reden dat dit jaar achteraf pas werd geconstateerd dat de soort in 2020 ook al door mij werd waargenomen en toen niet als zodanig is herkend (lijkt op het eerste gezicht ook sterk op *O. ramosus*). Mijn eerste bewuste waarneming op De Hoge Veluwe was op 10 juni 2021 in het gebied Eikelkamp. Dat was nadat ik een melding (met foto) op Facebook had gezien vanuit België, waarbij iemand vermoedde dat het *O. heterophthalmus* was. Het Eikelkamp-exemplaar leek daar op, zodat ik deze nader heb onderzocht. Mogelijk dat de warme droge zomers van de afgelopen paar jaar deze soort een 'boost' gaf, want inmiddels heb ik op de Hoge Veluwe nog 7 ex. genoteerd op 6 verschillende plekken. Allemaal heidegebieden met niet al te hoge vegetatie en behoorlijk droog. *Oxyopes heterophthalmus* werd slechts enkele keren eerder in Nederland waargenomen, waaronder een waarneming op het Mosselseveld (Veluwe) in 2015. (Catalogus Nederlandse spinnen).

06 05 2020 *Oxyopes heterophthalmus* man, foto Rob Versteeg

10 06 2021 *Oxyopes heterophthalmus* vrouw, foto Rob Versteeg

Hyptiotes paradoxus – driehoekswebspin

In 2021 zijn door mij opgeteld zeventien exemplaren gevonden binnen totaal vier percelen op de Hoge Veluwe.

Deze spinnensoort uit de familie Uloboridae heeft in Nederland de status 'zeldzaam tot zeer zeldzaam'. In Nederland leven slechts twee inheemse soorten uit deze familie, plus een exoot (*Uloborus plumipes*). Die laatste is eigenlijk alleen te vinden in tuincentra en kwekers. De spin waar het in dit overzicht om gaat is bijzonder omdat: a- ze geen gif produceert; b- een bijzonder lichaamsvorm heeft; c- en een afwijkend web en vangmethode heeft. Bij de mannetjes is met betrekking tot het uiterlijk nog op te merken dat die twee in verhouding zeer grote pedipalpen (secondair geslachtsapparaat) hebben. Volwassen mannetjes hebben een lichaamslengte van 3,5 tot 4 mm. en volwassen vrouwtjes tussen de 5 en 6 mm. Over de biogeografische status is weinig met zekerheid bekend, de soort zou voornamelijk in middengebergte leven, maar klaarblijkelijk ook in laagland. In ieder geval komt de driehoekswebspin waarschijnlijk uitsluitend voor in dichte, zuivere sparrenbossen (en in Nederland wellicht bijna altijd op fijnspar - *Picea abies*) en dan meestal op de afgestorven onderste sparrentakken. Ze zijn echter niet echt makkelijk te vinden en ook hun driehoekige vangweb is slechts onder bepaalde licht-invalshoek waar te nemen. Jammer is dat die afgestorven onderste takken mogelijk bij het bosbeheer verwijderd worden. Wat de tegenwoordige status betreft hangt de vraag hoe zeldzaam ze zijn mogelijk ook af van hoeveel geschikt biotoop voor deze spinnensoort nog aanwezig is. De laatste jaren waren er al alarmerende berichten in relatie tot de fijnspar: 'door aantasting door de letterzetter - *Ips typographus* (schadelijk insect), droogte en winterstormen heeft de fijnspar veel te leiden'. Inmiddels is veel fijnsparbos hierdoor al verloren gegaan en het gevaar komt om de hoek kijken dat er mogelijk ook fijnspar 'preventief' gekapt wordt/gaat worden. Op die manier weten we vooraf al zeker dat de driehoekswebspin de status 'zeer zeldzaam' zal blijven behouden of zelfs geheel zal verdwijnen. Tegenwoordig hoor je adviezen met betrekking tot bosvernieuwing met bomen die meer klimaatbestendig zijn. Wellicht dat er dan ook kansen zijn om hier juist wél ook gebruik te maken van de fijnspar.

Buiten De Hoge Veluwe heb ik namelijk gemerkt dat de soort ook te vinden is in percelen gemengd bos, in geïsoleerd, of in kleine clusters staande fijnsparren. Waarschijnlijk zijn die sparren in zo'n situatie ook beter opgewassen tegen de letterzetter, omdat die met name woekert in monocultuur. Een zo groot mogelijke variëteit zou in z'n algemeenheid in ieder geval de biodiversiteit van zo'n gemengd bos wel verder opvoeren. Ik heb gemerkt dat er in fijnspar toch ook wel diverse andere leuke spinnensoorten (en insecten) leven.

Hyptiotes paradoxus – driehoekswebspin: web, foto Rob Versteeg

Hyptiotes paradoxus – driehoekswebspin: vrouw, foto Rob Versteeg

Porrhoclubiona genevensis – graszakspin habitus spin 2, foto Rob Versteeg

Porrhoclubiona genevensis – graszakspin

Van deze soort waren tot nu toe vijf (oudere) waarnemingen in Nederland bekend; vier van de kust (Schiermonnikoog; Terschelling; Loosduinen; Scheveningen en één uit Brabant, Cranendonk). Waarschijnlijk allen gevonden in zandig, droog terrein. Hier lijkt mijn aanpak om naar spinnen te zoeken in zo veel mogelijk verschillend terrein goed uit te pakken. Ik vond namelijk in november twee *P. genevensis* op De Pollen, op het overgangsgebied naar het pure zandverstuivingsdeel. Ik zocht daar in bladstrooisel van enkele heel schaarse boompjes/struikjes. Dat zijn echt marginale stukjes waar het niet echt voor de hand ligt om naar 'beestjes' te gaan zoeken. De soort lijkt op een andere zakspin (*Clubiona compta*) die algemeen voorkomt, maar verschilt duidelijk voldoende om mij te doen besluiten deze te verzamelen voor nader onderzoek. Dit is dan ook zo'n geval waar je er niet onder uitkomt om genitaal onderzoek uit te voeren. Mede ook het feit dat er nog een zustersoort (*P. vegata*) bestaat, die op uiterlijk (habitus) niet van *P. genevensis* te onderscheiden is. Zo werd de bovengenoemde oudere waarneming uit Schiermonnikoog destijds eerst abusievelijk als *P. vegata* genoteerd (een soort die overigens inmiddels ook niet meer op de Nederlandse soortenlijst te vinden is).

Porrhoclubiona genevensis – graszakspin epigyne spin 1, foto Rob Versteeg

4.4 Vliegveld Deelen

In 2021 kregen we pas laat een uitnodiging om onze expertise op het vliegveld te tonen. Of deze late uitnodiging met corona-voorzorgen te maken had is niet duidelijk. De eerste (en zoals later zal blijken enige) opname van spinnen was op 24 juni. De late start in combinatie met de nog aanstaande vakantieperiode van de coördinerende vogelwacht op het vliegveld en het wat wisselvallige weer gaven beperkte mogelijkheden om aandacht te geven aan het vliegveld. Het soms wat minder positieve weerbeeld dreigde namelijk ook voor achterstand bij de reguliere tellingen op de Hoge Veluwe (en elders) te zorgen, hier moest ik noodgedwongen voorrang aan geven.

Op deze ene inventarisatie werd het volgende aantal soorten genoteerd: bijen = 1; cicaden = 1; kevers = 9; libellen = 2; sluipvliegen = 1; spinnen = 19; sprinkhanen/krekels = 3; vlinders (dag) = 1; vlinders (nacht/micro) = 3; wantsen = 7; wespen = 1. Het zoeken naar spinnen was hier echter wel het hoofddoel.

4.4.1 enkele soorten in beeld

eikenzakspin - *Clubiona brevipes*, foto Rob Versteeg

stekelkaakkampoot - *Trachyzelotes pedestris*, foto Rob Versteeg

gewone mierwesp - *Smicromyrme rufipes*, foto Rob Versteeg

bruinscheenspringwants - *Orthocephalus saltator*, foto Rob Versteeg

Hoofdstuk 5

Amfibieën en reptielen

Evert Jan Kieft

5.1 Inleiding

Opnieuw hadden we het afgelopen jaar te maken met coronaperikelen. Een nieuw soort, omikron, is vanaf Zuid-Afrika per vliegtuig naar Europa gekomen. Er wordt geboosterd, wellicht niet voor het laatst en ik houd er rekening mee dat deze bijkomstigheid toch een soort nieuwe normaal gaat worden. Verder hebben operaties, stage elders in het land en mantelzorg hun tol geëist v.w.b. het aantal inventarisaties. Met de (te) kleine bezetting hebben we globaal het oostelijk gedeelte van het Park geïnventariseerd, parallel aan het Beheer Open Terreinen. Deze inventarisaties waren te weinig voor een representatief beeld. Gelijktijdig met de avonden van de nachtzwaluwen is er gepoogd de rugstreeppadden te inventariseren. Verder zijn de vaste reptielenroutes op het Otterlose Zand gelopen en vanwege wettelijke voorschriften, hebben we een aantal emmers gecontroleerd in een afgezet gebied op de Zwarte Berg waar bouwplannen waren en inmiddels al iets moois tevoorschijn komt.

5.2 Deelgebied 2

Het oostelijk gedeelte van het Park, globaal omgeving Oud-Reemsterveld, was net als drie jaar geleden aan de beurt voor de inventarisatie. De twee tussenliggende jaren waren extreem droog

en warm en dat had als gevolg dat, met name het Aalderinksveld, er eind 2020 heel erg verdort uitzag, wat zeker voor de reptielen zijn tol heeft geëist. Nadat er in de winter/voorjaar 2020/2021 veel regen is gevallen, was het verbazend om te zien hoe de hei op het Aalderinksveld zich heeft hersteld. Echter met heel veel moeite hebben we één hagedis op dat veld kunnen vinden. Het zal dus langer gaan duren voor de reptielenstand zich daar zal hebben hersteld. In het najaar werd op het Oud-Reemsterveld, behalve een gladde slang, nog wel een jonge adder aangetroffen. Als dit gebied weer aan de beurt is gaan we zeker kijken of er meer adders van deze jongere generatie te vinden zijn.

Levendbarende hagedissen hebben het moeilijk, zo blijkt ook uit cijfers van andere gebieden op de Veluwe. In de omgeving van de Watertoren zijn wel regelmatig levendbarende hagedissen aangetroffen, maar grotere hoeveelheden tegelijk hebben we dit jaar niet gespot. Ik vrees toch dat de aantallen teruglopen.

Levendbarende hagedissen, de eerste met een opnieuw aangegroeide staart, foto's: Willem Roke

Een rugstreppad die bij het 'emmeren' buiten het gebied is gezet, foto Rob Versteeg

5.3 Emmeren

Een tijdje geleden is het pand op de Zwarte Berg door brand verwoest. Vanwege bouwplannen is er een hek geplaatst met daarbinnen een aantal ingegraven emmers. Ter bescherming van de binnen het hek bevindende amfibieën (wettelijke verplichting) worden de emmers een periode gecontroleerd en de dieren die zich in de emmers bevinden buiten het hek gezet. Op een gedeelte staan rododendrons waaronder zich de amfibieën ophouden. De controle van de emmers is aanvankelijk gedaan in april en mei, daarna in juli en augustus. Dat regenachtig weer de voorkeur heeft van de padden is wel weer gebleken. Met droog weer was de opbrengst nul en als het begon te regenen werden er padden in de emmers gevonden. Met name Hanna en Rob hebben het grootste deel van deze klus op zich genomen. Er werden meest gewone padden in de emmers aangetroffen, een paar rugstreppadden en een aantal muizen. Rob heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt ook de aangetroffen spinnen, kevers en krekels te inventariseren. Hierbij werd o.a. een vierpuntspiegelloopkever aangetroffen, wat een behoorlijk zeldzame soort is.

5.4 Rugstreppadden

Op de avonden, waarop er naar nachtzwaluwen wordt geluisterd, hebben we een aantal malen de mulle paden doorgefietst langs de vennen

op het Deelense Veld. De laatste twee jaren konden we met laarzen aan door de zijkanten van de vennen lopen en behalve op geluid ook op zicht de rugstreppers tellen. Dit jaar was de waterstand zo veel hoger dan de jaren ervoor dat op zicht tellen (zonder waadpak) niet mogelijk was. Op geluid kwamen we uit op stukken, waar normaal helemaal geen water staat, maar nu genoeg water stond voor deze doelgroep om zich in op te houden. Enkel afgaand op geluid was deze populatie ongeveer gelijk gebleven.

Pad in de emmer, foto Evert Jan Kieft

5.5 Vaste reptielenroutes Otterlose Zand-zuid Rob Versteeg

5.5.1 Algemeen

Ook in 2021 zijn de reptielenroutes die gesitueerd zijn ten noorden van de Houtkampweg-west geteld. Deze routes zijn een voortzetting van de tellingen die in 2007 door Marian Schut gestart zijn.

In het verslag over het jaar 2020 gaven we al een beeld van de negatieve invloed die weersomstandigheden kunnen hebben op het telgebied als zodanig en het uiteindelijke aantal getelde reptielen. Het zal verder een optelsom zijn van weers- of klimaatomstandigheden in combinatie met het al jaren ondervonden effect van luchtvervuiling en de ongewenste kwaliteit van de neerslag. Het dorre uiterlijk van het telgebied is ook niet verbeterd, alhoewel er altijd vegetatie is die in de uiteindelijk verkregen omstandigheden gedijen. Wat de reptielen betreft vinden wij die in het betreffende landschapstype normaal gesproken bij de geïsoleerd staande grove dennen met de tot over de grond liggende takken en in en bij de verspreid voorkomende geïsoleerde plekken struikheide, waarin ook veel mos te vinden is. Die geschikte grove dennen houden het gelukkig nog wel even vol, maar de meeste heideplekken zijn dood en tot enkele dorre resten gereduceerd. Al het mos tussen de heide is verdwenen. Als het zich al herstelt, het zal niet van vandaag of morgen beter worden. Er zijn wel stroken met lage grassen en wat kruiden teruggekomen, met name in een brede berm langs de Houtkampweg. Daar is wat minder structurele dekking, doch kan gedurende de zomer wel 'populair' zijn bij de zandhagedissen. De gereduceerde hoeveelheid insecten is ook nog niet opvallend toegenomen.

De volgende tellers hebben in 2021 het inventarisatie-werk (mede) verricht (alfabetische volgorde en geteld per telroute): Evert-Jan Kieft 1x; Hanna Pot 4x; Clara de Raadt 2x; Marian Schut 11x en Rob Versteeg 14x

Hazelworm

Evenals in 2019 en 2020 zijn er ook dit jaar géén hazelwormen waargenomen.

Gladde slang

Op route 1 (of net er buiten) zagen we meerdere keren een gladde slang en gedurende dit jaar zijn er door ons uiteindelijk ook vier verschillende individuen vastgesteld aan de hand van de kenmerken op gemaakte foto's. Los daarvan werd ook op vier locaties in de zelfde periode een vervellingshuid gevonden. Evenals vorig jaar waren er ook weer (minimaal vier) juvenielen, (zelfde geboorteplek als vorig jaar). Op die geboorteplek werd enkele malen dezelfde gladde slang als vorig jaar gezien (en gefotografeerd). Normaal is de regel dat gladde slangen om het andere jaar jongen werpen en het tussenjaar gebruiken om bij te sterken. Op route 2 zagen we één gladde slang, vermoedelijk subadult.

Wij vroegen ons af hoe groot de druk van de slangen is op de geslonken plaatselijk populatie zandhagedissen. Gladde slangen eten namelijk hagedissen! Sterker nog: we waren zelf getuige van het vangen en verorberen van een adult mannetje zandhagedis door een gladde slang! Al met al was het voor ons wel een opwindend (gladde)slangenjaar!

tabel 5.5.1 datum en omstandigheden
reptielenroute 1 en 2

	2021	route 1
1	23-apr	? grC - wind ?- vrijwel onbewolkt
2	12-mei	16 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
3	02-jun	18-20 grC - 0 zwak - onbewolkt
4	16-jun	20-22 grC - 0 zwak - vrijwel onbewolkt
5	04-aug	17-20 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
6	21-aug	21-23 grC - onbepaald zwak - wisselend bewolkt
7	07-sep	17-20 grC - onbepaald zwak - licht bewolkt

	2021	route 2
1	27-apr	? grC - onbepaald zwak - half bewolkt
2	20-mei	16 grC - onbepaald zwak - half bewolkt
3	10-jun	20-22 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
4	23-jun	20 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
5	04-aug	20-21 grC - onbepaald zwak - wisselend bewolkt
6	21-sep	23-24 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt
7	07-sep	21-22 grC - onbepaald zwak - vrijwel onbewolkt

tabel 5.5.2 overzicht totalen zandhagedis per
teljaar 2018-2021

2018 route 1	totaal	2019 route 1	totaal
adult m/v	52	adult m/v	41
subadult	17	subadult	2
juveniel	1	juveniel	9
2020 route 1	totaal	2021 route 1	totaal
adult m/v	21	adult m/v	22
subadult	5	subadult	3
juveniel	2	juveniel	5
2018 route 2	totaal	2019 route 2	totaal
adult m/v	87	adult m/v	77
subadult	82	subadult	4
juveniel	3	juveniel	49
2020 route 2	totaal	2021 route 2	totaal
adult m/v	16	adult m/v	32
subadult	9	subadult	8
juveniel	15	juveniel	16

12 mei 2021 – gladde slang grijpt zandhagedis Houtkampweg-west,
foto: Rob Versteeg

Hoofdstuk 6

Vleermuizen

Petra en Arjen Wardenier

6.1 Algemeen

Het jaar 2021 stond opnieuw in het teken van COVID-19. Het virus met al haar mutaties bleef zorgen voor beperkingen in ons doen en laten. Met betrekking tot de inventarisatie van de vleermuizen, heeft dit in 2021 wel wat gevolgen gehad.

In augustus 2021 kwam er bericht van een vrijwilligster van de Florawerkgroep. Zij had een dode vleermuis gevonden op het terras bij het restaurant. De dode vleermuis is daarop tijdelijk in de vriezer gelegd, in afwachting van een moment waarop deze kon worden opgehaald. Door de eerder genoemde omstandigheden is er echter geen gelegenheid gevonden het dode diertje op te halen en nader op soort te benoemen. Er zijn wel enkele foto's ontvangen, waarvan er hiernaast een is opgenomen.

6.2 Wintertellingen 2021

Mededeling vanuit Vleermuiswerkgroep Gelderland (VleGel) in aanloop naar de wintertellingen van 2021:

'In verband met Corona zijn ALLE wintertellingen afgelast. Dit vanwege het risico dat vleermuistellers (en anderen die meegaan) het virus, zonder dat te weten, bij zich kunnen hebben en het zouden kunnen overdragen op de vleermuizen, die er voor zover bekend, ontvankelijk voor zijn. Nagedacht is over de vraag of er geteld kan worden met inachtneming van de Corona-maatregelen, zoals de 1,5 meter afstand. Maar dat is niet mogelijk wanneer er zekerheid moet zijn dat alle dieren in kieren, gaten, achter planken etc. worden gezien en daarmee worden geteld.'

Gevonden dode vleermuis.

Deze zeer begrijpelijke beslissing heeft tot gevolg dat er geen gegevens bekend zijn over de winterslapende vleermuizen in het Park in 2021.

Voor wat betreft de wintertellingen in 2022 is inmiddels bekend dat deze doorgang kunnen vinden met in acht name van strikte beperkingen.

Op deze en de volgende pagina staan de gegevens t/m de wintertellingen van 2020.

Tabel 6.2.1: Resultaten wintertellingen van 2010 t/m 2020.

Tellingen winterverblijven	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Baardvleermuis	2	4	4	8	8	4	4	2	3	3	2
Franjestaart	7	23	25	17	25	29	29	39	32	25	19
Watervleermuis	28	36	61	70	41	47	47	62	74	54	34
Meervleermuis	7	5	10	12	7	10	10	17	12	11	9
Gewone grootoorvleermuis	1	10	1	10	2	9	9	9	3	8	7
Gewone dwergvleermuis	0	0	0	0	0	3	3	8	12	4	15
Ongetermineerd	8	3	5	2	4	0	0	2	1	0	4
Totaal	53	81	106	119	87	87	102	139	137	105	90

Winterslaapplaats	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Voerkelder plijmen	-	2	-	3	0	2	3	-	1	1	-
Voerkelders schuilkelder	-	-	-	1	0	0	1	0	2	3	4
Voerkelders bunterbos	-	-	-	-	-	0	-	0	-	-	-
Voerkelder kronkelweg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
Bunker Koningsweg naast het Rijksarchief	-	2	5	4	6	7	21	29	20	14	17
Bunker Deelense Start	44	55	86	88	54	45	55	77	75	56	32
Bluswaterkelder	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Waterbassin zinkgat (rioolbuis)	7	17	8	10	13	11	-	4	11	6	5
Schuilplaatsen/bunkertjes nabij waterbassin (Zwarte Bergen)	2	5	7	13	14	12	16	20	16	21	16
Zolder hondenkennel St. Hubertus	-	-	-	-	-	-	5	9	12	4	15
Souterain/kelderruimte Hubertus terras	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-
IJskelder Hubertus	-	-	-	-	-	-	1	0	-	-	-
Gebouwtje ten westen van Hubertus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Totaal	53	81	106	119	87	87	102	139	137	105	90

6.2.1 Opmenging verbetervoorstellen aan winterverblijven uit eerdere tellingen.

Uit de wintertelling van 2020 (en eerdere) zijn een aantal verbetervoorstellen gekomen. Gezien de COVID maatregelen is niet eerder dan oktober 2021 kans gezien om te overleggen met het Park om deze zaken aan te pakken. Het betreft onderstaande punten:

* Bunker nabij het Rijksarchief.

Tijdens de wintertelling van 2020 bleek de houten deur geforceerd. Deze is kort na de wintertelling provisorisch dichtgeschroefd. Er is afgesproken dat er bekeken zou worden hoe de deur meer permanent te herstellen c.q. te vervangen. De deur is daarop vervangen door een metalen deur. Echter bleek ook deze in de loop van 2021 te zijn geforceerd. Hierop zijn aanpassingen gedaan aan het hang en sluitwerk en is de deur weer teruggeplaatst.

* Schuilplaatsen nabij het waterbassin (Zwarte Bergen).

De ingang via de trap kent onderop een vrij grote afstap. Deze is voor amfibieën en andere kleine dieren niet terug naar boven te nemen. Het verzoek is om hier een voorziening te treffen zodat deze dieren d.m.v. een eenvoudige opstap of plank, weer naar boven kunnen om eruit te komen.

Er zal worden gekeken naar de mogelijkheden tot aanbrengen van een voorziening. Het voorstel is om e.e.a. in combinatie met wintertellingen te doen, met zo min mogelijk verstoring als gevolg. Echter door de strikte beperkingen bij de wintertellingen van 2022 zal dit dan niet haalbaar zijn.

* Voerkelder Kronkelweg en Nieuwe Plijmen.

Gelet op de deels vergane dakconstructie en de betrekkelijk hoge stenen wanden zou hier, als er geen andere plannen mee zijn, door toepassing van stalroosters als dakconstructie, een bestemming als winterkwartier aan gegeven kunnen worden. Wat hiermee bedoeld wordt is, om het dak deels of in zijn geheel eenvoudig te herstellen zodat het aantrekkelijker wordt voor vleermuizen om er te overwinteren.

Er is besproken om na te gaan hoe deze aanpassing kunnen worden gerealiseerd. De uitvoering kan ook worden neergelegd bij de bouwplanning, eventueel met hulp van vrijwilligers (van de faunawerkgroep). Hoe en wanneer dit zal worden opgepakt zal nog worden gecommuniceerd.

Opgemerkt wordt dat de grove muur het mogelijk maakt voor bijvoorbeeld muizen om hier tegenop te klimmen en vleermuizen op te eten terwijl deze in rust zijn en niet direct kunnen vluchten. Een goede schuilplaats is net zo prettig voor andere kleine dieren als voor vleermuizen, waarmee er wellicht juist een onveilige plek wordt gecreëerd voor de winterslapende vleermuizen.

Voor komende wintertelling en indien de gelegenheid zich voordoet, wordt als tip meegegeven om de Valkeniers hut bij Hoog Baarlo en de Lupine hut mee te nemen. Door de strikte beperkingen bij de wintertellingen van 2022 zal dit helaas niet bij deze wintertellingen meegenomen kunnen worden.

opgebroken toegangsdeur tot winterverblijf.

herstelde deur

6.3 Inventarisatie provincie Gelderland.

Vanuit de provincie Gelderland loopt een inventarisatie naar Meervleermuizen. Door VleGel (Vleermuiswerkgroep Gelderland) is in het Park, m.b.v. de daarvoor geïnstalleerde apparatuur, in 2021, 1 Meervleermuis gedetecteerd. De gegevens zijn gedeeld met het Park. De uiteindelijke resultaten van de totale inventarisatie zijn nog niet bekend.

6.4 Zomertellingen 2021

De waarnemingen bij de zomertellingen worden uitgevoerd met de Batlogger. Hiermee wordt niet zozeer gekeken naar aantallen, maar met name naar welke soorten vleermuizen in het Park

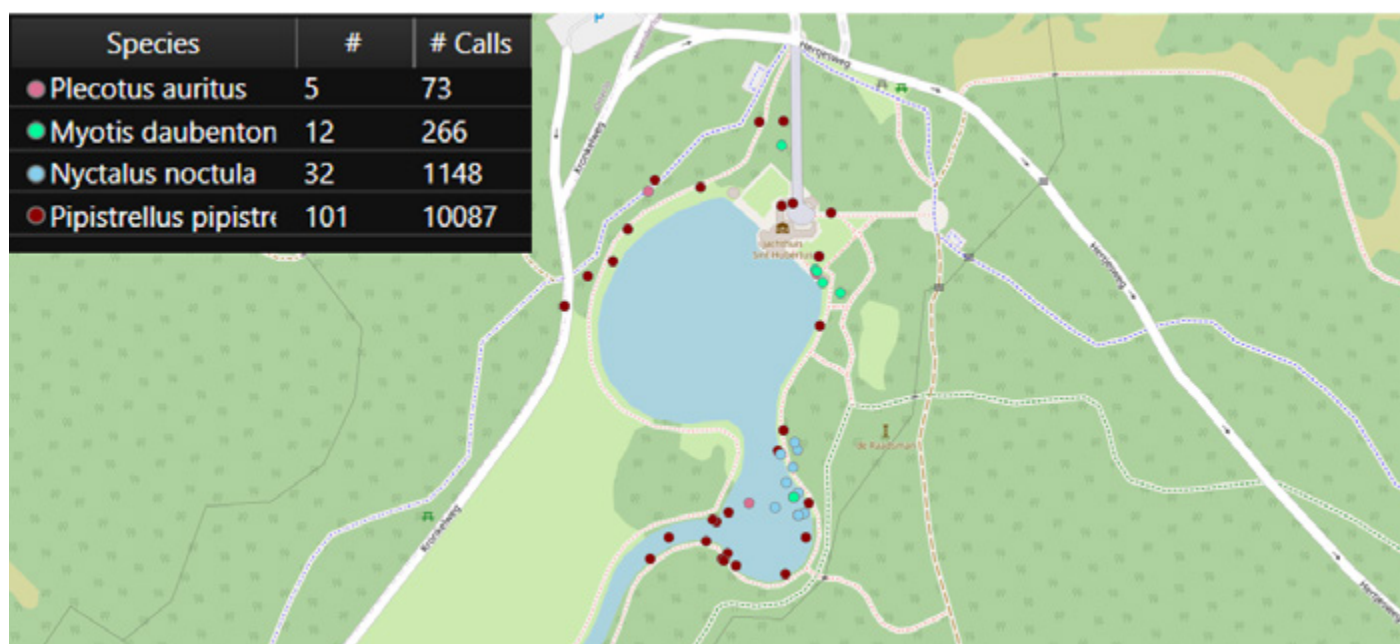
aanwezig zijn. Er werd gebruik gemaakt van een Batlogger M, welke alle vleermuisgeluiden opneemt. Deze geluiden zijn naderhand geanalyseerd.

6.4.1 Wandelroute

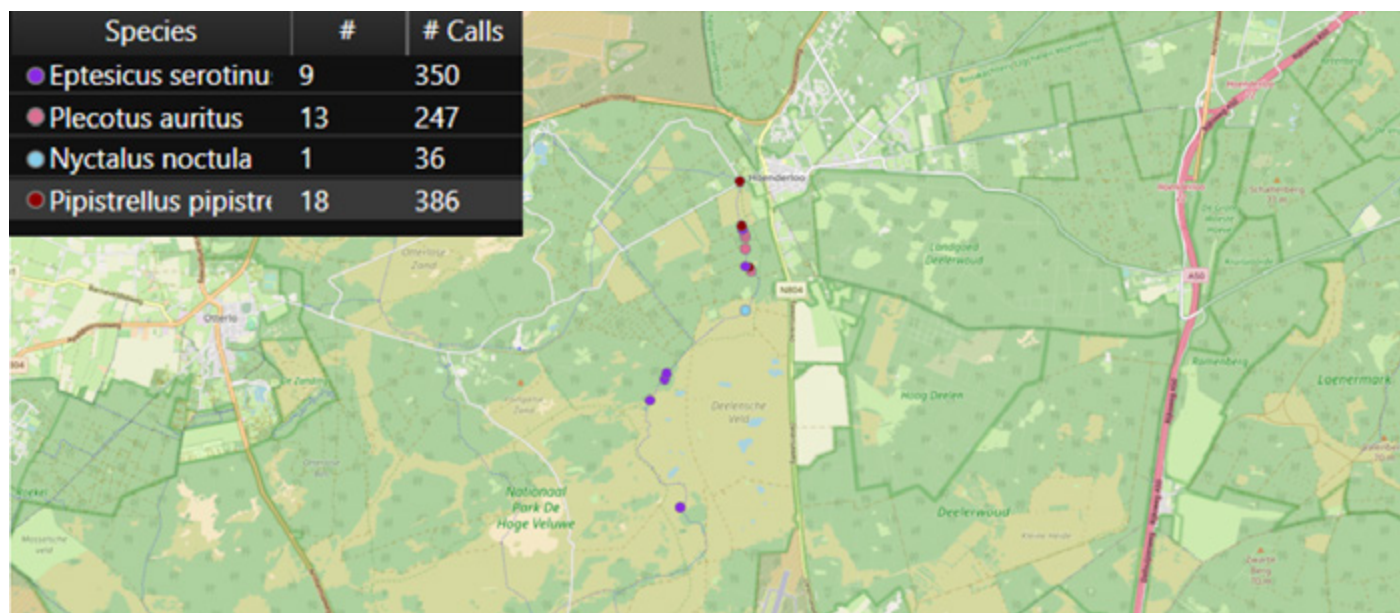
Op 8 juni zijn tijdens de wandelroute rondom de vijver bij het Jachthuis Sint Hubertus 150 (bruikbare) waarnemingen gedaan van 4 soorten.

6.4.2 Fietsroute

Op 15 juni 2021 is de fietsroute gereden. In totaal waren er 41 (bruikbare) waarnemingen van 4 soorten vleermuizen.

Figuur 6.4.1: wandelroute afgelegd op 8 juni 2021

Figuur 6.4.2: fietsroute gereden op 15 juni 2021

6.4.3 Autoroute 1a & b

Start vanaf parkeerplaats noord van Kröller Müller Museum naar Houtkampweg – Rechtsaf tot Kronkelweg – Linksaf tot Wetweg – Linksaf tot Houtkampweg bij Otterlo – Linksaf over de Houtkampweg tot de Kronkelweg – Linksaf langs Pompgebouw en Sint Hubertus over de Hertjesweg – einde linksaf Prins Hendrikslaan tot Hoenderloo – Linksaf Houtkampweg en terug naar startpunt.

In totaal zijn bij 2 tellingen 43 waarnemingen gedaan van 5 soorten. Er is gereden op 15 en 29 juni 2021.

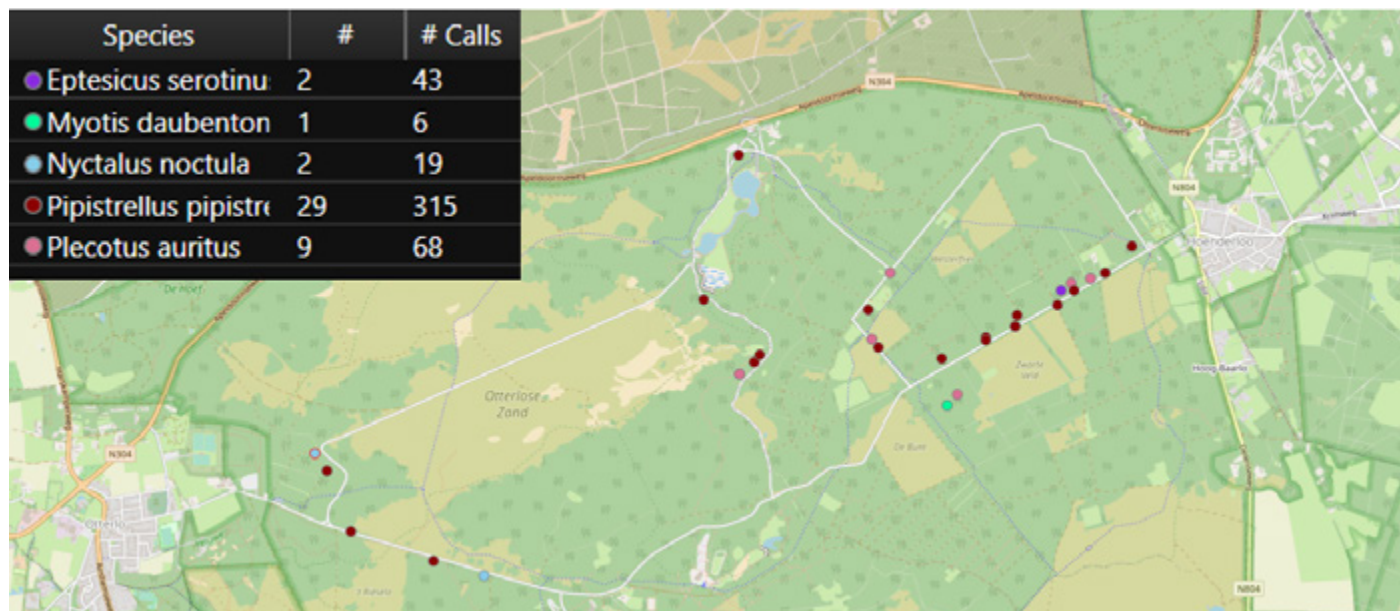
Reemsterweg heen en terug – Gymnasium vallei – tot parkeerplaats noord van Kröller Müller Museum en vandaar terug Gymnasium Vallei – Reemsterweg heen en terug – Kompagnieberg – naar Schaarsbergen.

De eerste keer dat de route dit jaar op 18 mei is gereden, leverde geen betrouwbare opnames op. Mogelijk was het deze avond te koud.

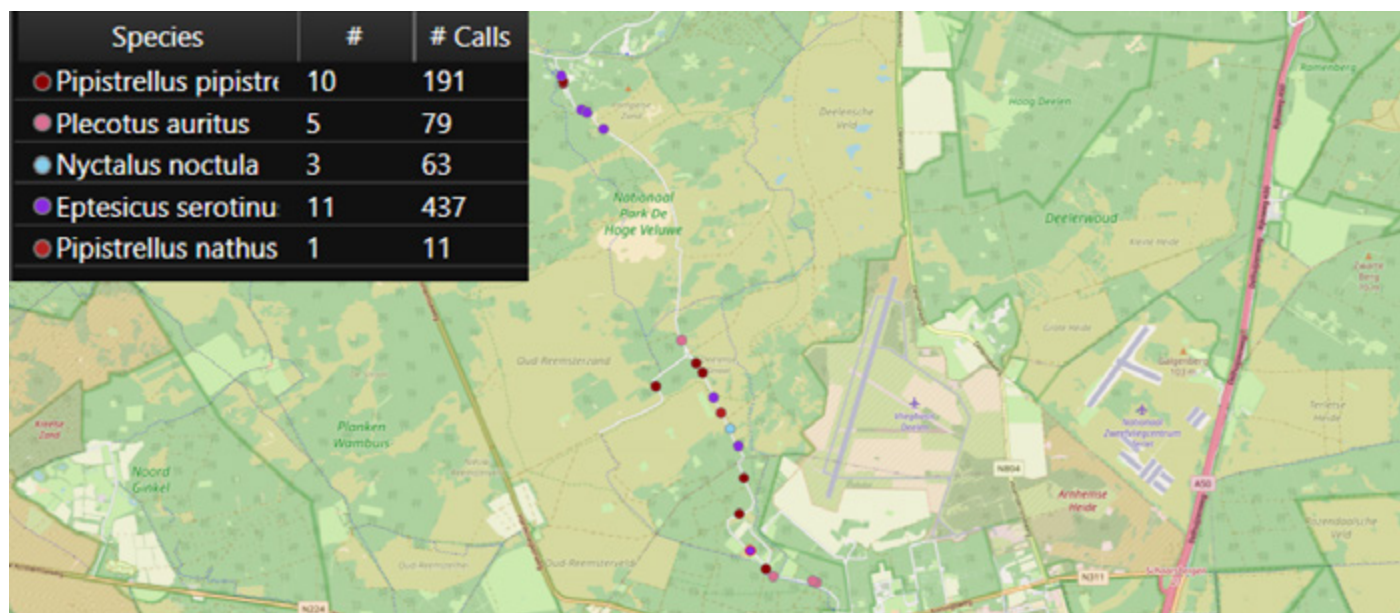
Op 9 juni is de autoroute 2 opnieuw gereden. Er zijn hierbij 30 (bruikbare) waarnemingen gedaan van vleermuizen, van 5 soorten.

6.4.4 Autoroute 2

Start ingang Schaarsbergen – naar Kemperberg – Kompagnieberg –

Figuur 6.4.3: autoroute 1a&b gecombineerd gereden op 15 en 29 juni 2021

Figuur 6.4.4: autoroute 2 gereden op 9 juni 2021

Samengevat in onderstaande tabel de aantallen en de soorten van de zomertellingen 2021.

Tabel 6.4.2: Resultaten zomertellingen 2021

		08-jun.-21	15-jun.-21	15 & 29-06-2021	01-jun.-21	Per soort	
		Wandelroute	Fietsroute	Autoroute 1a&b	Autoroute 2	Totaal	
		Aantallen	Aantallen	Aantallen	Aantallen		
Eptesicus	serotinus		9	2	11	22	Laatvlieger
Myotis	nattereri					0	Franjestaart
Myotis	daubentonii	12		1		13	Watervleermuis
Myotis	dasycneme					0	Meervleermuis
Nyctalus	noctula	32	1	2	3	38	Rosse vleermuis
Nyctalus	leisleri					0	Bosvleermuis
Pipistrellus	pipistrellus	101	18	29	10	158	Gewone dwergvleermuis
Pipistrellus	nathusii				1	1	Ruige dwergvleermuis
Pipistrellus	pygmaeus					0	Kleine dwergvleermuis
Plecotus	auritus	5	13	9	5	32	Gewone grootoorvleermuis
						0	Niet geïdentificeerd
Totaal		150	41	43	30	264	

Hoofdstuk 7

Boommarters

Olga van der Klis

7.1 Samenvatting

We hebben 5 nestbomen gevonden met totaal minimaal 9 jongen. Daarnaast meerdere territoria waarin geen jongen aangetoond kunnen worden.

7.2 Bespreking

Het boommarterinventarisatieteam bestaat uit dezelfde vijf personen als vorig jaar: Olga van der Klis, René van Lopik, Lia Rijnveld en Petra en Arjen Wardenier.

Olga heeft het noorden van het Park onderzocht, geholpen door Petra en Arjen die met name bij de Aanstoot en de Steynbank hebben gezocht. Het midden van het Park wordt altijd door Lia bekeken. René heeft in het zuiden gelopen. Hierbij hebben we zoals altijd de rustgebieden niet bezocht, op een enkele hotspot na. Wat het weer betreft: het was een koud en nat voorjaar. Dit kan een verklaring zijn voor het feit dat de nestjes laat waren.

Aenstoot

Op 30 maart liggen er onder het eikje bij het Geitenspoor oude uitwerpselen maar hier wordt later in het seizoen niets meer gevonden. In het gebied worden kleine aanwijzingen gevonden maar geen nestboom. Eind juni filmt Jan Willem een moeder met 3 krijsende jongen niet ver van de ingang Otterlo maar waar dit nestje gezeten heeft is onbekend.

Centrum

De bekende beuk tegenover de Pampel is vanaf 21 april in beeld als potentiële nestboom. Helaas kan er niet in de boom gekeken worden omdat het gat te hoog zit. Bovendien is het een gevoelige plek om te gaan posten zo vlak aan het fietspad. Eerst is de wildcamera ingezet maar hierop zijn wel volwassen boommarters gezien maar geen jongen. Verder lopen er regelmatig zwijnen en vossen langs. Uiteindelijk wordt er toch gepost. De bezoekers kun je wel zien maar ze merken niets op. Op 20 juni is er dan eindelijk een jong te zien terwijl de moeder iets hoger in de boom toekijkt hoe het jong de omgeving verkent. Of er meer jongen in de boom aanwezig zijn, wordt niet duidelijk.

Hoog Baarlo

In maart zit er een dier bij het Hertenbos. Begin mei liggen er uitwerpselen onder een beuk nabij de heide op Hoog Baarlo maar ook onder een beuk in het rustgebied Zwarte Veld. En dan in mei is

er toch weer een grote latrine onder een beuk bij het Hertenbos. Op 17 mei zien we daar met de hengcam een moeder met tenminste 2 jongen. Op 22 mei doen we een nieuwe poging op een iets later tijdstip. De moeder is nu weg en het zijn inderdaad 2 jongen.

Kompagnieberg

Eind april ligt er onder een bekende boom een grote latrine en prooiresten. En dan ligt begin mei onder een andere boom even verderop een grote latrine zowel in als onder de boom. Op 16 mei zien we met de hengcam een moeder met tenminste 1 jong. Op 23 mei doen we een nieuwe poging. Nu is de moeder wel vertrokken en zien we duidelijk 3 jongen.

Omgeving Landschappentuin

In april is hier geen enkele aanwijzing te vinden. Op 12 mei ook nog niet.

Dan maak ik een uitstapje naar het Koeverbos. Daar staat 1 boom met een gat een klein eindje in het rustgebied. Daar ga ik als het niet nodig is, meestal niet heen. Zowaar, een latrine onder de boom en er is een bewegend dier in het gat te zien. Het is een laag gat maar te klein om met de hengcam in te komen. Op 13 mei doe ik een poging en ga op afstand zitten posten. Met een bakje koffie tegen een boom aan zodat de passanten die er vlak achterlangs lopen zich niet afvragen waarom ik daar zit. En met succes. Na korte tijd zie ik zowel een moeder als een jong naar buiten kijken. Soms heb je geluk.

Sickesze Dennen

Op 30 maart wordt een oude latrine gevonden onder een den. Op 27 april liggen er veel verse uitwerpselen onder deze den. Op 13 mei zit er helaas geen boommarter in deze boom. Er vlakbij staat nog een den waar inmiddels ook uitwerpselen onder liggen. Hierin liggen 2 jongen terwijl de moeder weg is.

We hebben ondanks sporen geen jongen kunnen aantonen in het Fazantenpark, bij Hubertus, Nieuwe Plijmen, Otterlose Bos, Reemsterbos, de Schuit, Steijnbank, Vijf Woningen. Altijd jammer als je zoveel tijd in alle locaties steekt en geen resultaat hebt.

Waarneming van Menno Huizinga: op 10 september een overstekende boommarter op de Wildbaanweg ter hoogte van de drie staande figuren.

Hoofdstuk 8

Dassen op de Hoge Veluwe

René van Lopik

In 2021 is gestart met het inventariseren van dassen op de gehele Hoge Veluwe. De reden is dat er op de hoge zandgronden van de Veluwe door waarschijnlijk de droogte van de afgelopen drie jaren er een stille, maar flinke achteruitgang heeft plaats gevonden. Al in begin zomer 2020 trof ik een voedselzoekende das uren na zonopgang in het gebied van de Franse Berg aan. Sterk vermagerd. En een week later vond ik waarschijnlijk dit dier dood, een paar honderd meter verder op.

In de loop van 2021 werden steeds meer signalen hoorbaar, ook van andere terrein behorende instanties. Om dit ook op de Hoge Veluwe te kunnen onderbouwen en een indruk te hebben van de achteruitgang, zijn we in overleg met het Park begonnen om bestaande burchten te inventariseren. Sinds het vertrek van onze dassen expert, is er behalve de inventarisaties met de houtoogst controles niets meer aan dassenonderzoek uitgevoerd. Er is geen recente informatie meer systematisch toegevoegd aan de database over de dassen. En omdat er sinds een aantal jaren ook niet meer gestruind mag worden, lijkt er alleen kennis verloren te gaan. Maar een enkeling kent de oude situatie met de dassen nog en weet hoe oude burchten er uit zagen of bekijkt in een deel van het totale terrein met enige regelmaat nog burchten.

Na lang nadenken om een start te kunnen maken en in overleg met het Park, na een brainstormsessie tussen Olga van der Klis en o.g. zijn we met een aantal geïnteresseerden uit de Faunawerkgroep gestart. We hebben een aantal mensen ingewerkt door hen een

grotere dassenburcht te laten bekijken. Wat is er nu van over en hoe kan bewoning vastgesteld worden. Jan de Beer, Evert-Jan Kieft, Olga van der Klis, René van Lopik (coördinator van de dassen), Lia Rijnveld, Rob Versteeg, Andries Wink, Donovan van Berkum en Arjen en Petra Wardenier zijn met behulp van een lijst met hollen in afgesproken terreinstukken, deze plekken gaan nalopen. Wat aangetroffen werd is genoteerd. Aan het einde van 2021 is een deel gedaan en in 2022 zal verder gewerkt worden aan deze lijst.

De uitwerking van deze gegevens en aanvullende informatie en de resterende terreingedeelten zullen hopelijk in 2022 gedaan kunnen worden. Ook zal gekeken worden naar een systeem van invoeren in een GIS-kaart, zodat er makkelijk een overzicht gemaakt kan worden van bewoonde plekken.

Voor dit jaar verslag wil ik mij dan ook beperken tot deze informatie. Volgend verslag zal uitgebreider zijn.

Om met een positief bericht te eindigen: het jaar 2021 is een veel beter jaar voor de dassen geweest. Meer regen gaf ook meer voedselaanbod. Maar de stand lijkt behoorlijk verminderd te zijn en op veel plekken waar eerst dassenterritoria waren, is dat nu niet het geval.

Tapuit, foto: Hans van Zummeren

Hoofdstuk 9

Vogels

René van Lopik

9.1 Inleiding

Zoals ieder jaar wordt het jaarverslag met stukken tekst geschreven door meerdere leden van de werkgroep. Verschillende mensen hebben zich verantwoordelijk gemaakt voor een bepaald onderdeel, onderzoek, wat wel vaak door meerdere personen is uitgevoerd. Dit resulteerde in zeer uiteenlopende onderdelen. De auteurs van de verschillende onderdelen zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van hun stuk tekst. Maar duidelijk zijn we als vogelaars met meer projecten gestart.

Dit jaar zijn er vier nieuwe vogelaars bijgekomen Leendert-Jan van der Ent, Menno Huizinga en terug van weg geweest zijn Els en Willem Roke. De andere leden van de subgroep vogelaars van de Faunawerkgroep zijn het zelfde gebleven: Jan de Beer, Eefje den Belder, Donovan van Berkum, Adriaan Guldemon, Wim Janssen, René van Lopik (coördinator van de vogelaars), Arnold Top, Gerard Schilte, Willem van Wassenberg en Andries Wink. In het totaal bestaat de groep nu uit veertien personen.

We zijn met een flinke groep en dat geeft resultaten. Ook de steeds hechtere samenwerking met Sovon lijkt vruchten af te werpen. Het Park heeft hier ook behoorlijk in geïnvesteerd. Voor de plots betekende

dit dat een aantal plots door drie beroepstellers van Sovon zijn geteld en dat we een op maat gemaakte verdiepingscursus bij Sovon zijn gaan volgen. Helaas digitaal, want de pandemische ziekte Corona heeft ook dit jaar een rol van betekenis gespeeld. Wat kunnen we als Veluwe-vogelaars blij zijn met de ruimte waarin onze activiteiten uitgeoefend worden in de huidige anderhalvemetersamenleving! Dan nemen we de digitale overleggen maar even als een noodzaak gezien de omstandigheden.

Wat wel geheel anders was dan in de afgelopen paar jaren, was het weer. In 2021 hadden we een nat jaar, zeker in tegenstelling tot de droge jaren die aan 2021 vooraf gingen. Het zou voor een toekomst zeker zinvol lijken om in dit jaarverslag weer een klein hoofdstuk te wijden aan het weer en de bijzondere omstandigheden van het te beschrijven jaar, zoals dat enige jaren geleden gebeurde. Dit om zo later beter te kunnen verklaren wat de externe invloed is op de door de leden van de Faunawerkgroep verrichte tellingen.

Plannen en gedachten over hoe verder zijn er genoeg. Maar we hebben het wel over een werkgebied van 54 vierkante kilometer. We wilden meer te weten komen van een aantal bijzondere soorten in één jaar in het gehele gebied. Daar hebben we aandacht voor gehad, maar het is nog niet goed gelukt. Ook het komend jaar zullen we daar meer aandacht voor hebben, met zowel meer gerichte waarnemingen als meer mankracht en meer gebruik makend van de techniek die ter beschikking staat. We hebben plannen genoeg, maar zijn soms door tijd en het dagelijkse werk en soms andere besommingen wel beknopt in de mogelijkheden. Een uitdaging die we aangaan en slim moeten tegemoet treden.

Bijzonder was in 2021 het aantal grote vogels in het Park. Naast de kraanvogels waren dat de vogels van de fotopagina bij de paragraaf over de losse waarnemingen in dit verslag, geschreven door Wim Janssen. Dit leverde ook vele vogelwaarnemingen door externe vogelaars op, die het Park en de omgeving van het Park bezochten, om een steen-, zee-, vis- of slangenarend te zien, of de rode wouw of de lammergier. Het aanwezige voedsel in de vorm van reptielen, maar zeker ook kadavers in het Park, zullen hier een belangrijke rol hebben gespeeld. De kadavers waren afkomstig van de jacht, predatie door de wolf en natuurlijke sterfte, want het voedselaanbod voor de wilde zijnen was een deel van het jaar veel minder dan in andere jaren en de stand was ook hoger dan in andere jaren.

Als laatste wil ik hier ook aangeven, dat we in samenwerking met het Park deels gevraagd door het Park bij monde van Jakob Leidekker, ons intensief hebben bemoeid met verstoringen van vogels door bezoekers van de Hoge Veluwe. Heel veel mensen hebben de hobby van fotograferen enthousiast omarmt. Het aantal vogelfotografen is enorm toegenomen, zeker nu reizen en apparatuur tot de mogelijkheden van veel mensen zijn gaan behoren. En de informatieverstrekking via internet onder de fotografen gaat met de snelheid van het glasvezelnet razendsnel overal heen. Dit resulteert tot misstanden rond nesten van vogels. Alsof de gedragscode voor fotografen rond nestfotografie, opgesteld op diverse platformen, toch niet zou gelden. Vooral de spechtsoorten hadden hier onder te lijden. Voor vele parkbezoekers is het nest van de zwarte specht langs de Wildbaanweg zichtbaar geweest en vooral de fotografen die de weg daar vaak blokkeerden. Maar met name de draaihals langs het fietspad bij het Zinkgatgebied heeft veel last ondervonden van verstoring door fotografen. Uiteindelijk is getracht de fotografen ter plekke te beïnvloeden middels verbodsborden langs het wandelpad, maar die regels werden slecht nageleefd door de fotografen.

9.2 Broedvogelonderzoek

Jan de Beer

BMP onderzoek van plots. In 2011 zijn kennelijk de grenzen van een aantal plots deels aangepast waardoor vergelijkingen met oudere jaren voorzichtig geïnterpreteerd dienen te worden. Die cijfers zijn wel in Excel files verzameld, maar in dit verslag worden alleen de cijfers vanaf 2011 weergegeven m.u.v. leeuweriken vanaf 2007 op het Deelense veld.

Het is de bedoeling dat we eens in zes jaar voor de broedvogelinventarisatie het hele Park inventariseren. Het Park is in BMP plots verdeeld. (zie figuur 9.2.1 en tabel 9.2.1). Dit jaar zijn er erg veel plots geïnventariseerd; eenentwintig plots! Bijna het dubbele van vorig jaar, maar hierbij zijn vijf plots onderzocht door medewerkers van Sovon: Rob Vogel, Dirk Zoetebier en Henk Sierdsema.

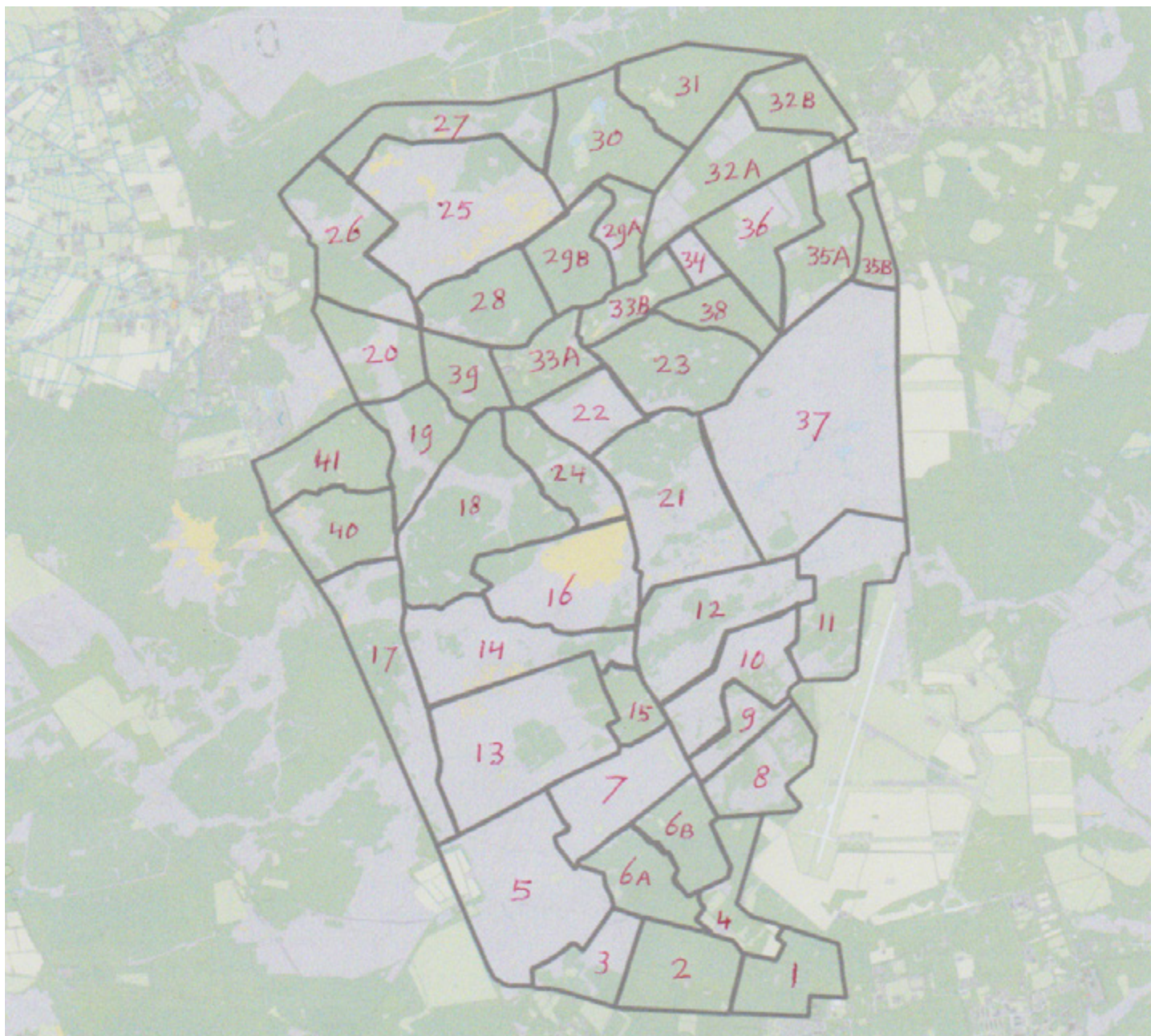
foto: Adriaan Guldmond

Gekraagde roodstaart, foto: Hans van Zummeren

Jaar	Aantal plots	Aantal territoria	Aantal soorten
2021	21*	5013	75
2020	11	2507	71
2019	12	2995	68
2018	8	1753	66

* één plot is een niet geldige BMP telling

figuur 9.2.1 Ligging van BMP plots op de Hoge Veluwe

In de tabellen 9.2.2a en 9.2.2b worden de resultaten van de inventarisaties vermeld. Alleen in tabel 9.2.2a zijn de wetenschappelijke namen van de vogelsoorten vermeld.

Doordat in 2021 een record aantal plots zijn geïnventariseerd zijn er evenveel soorten vast gesteld als in 2014 en 2015. Het aantal soorten lijkt dus na een kleine inzinking weer wat te stijgen en over langere tijd gezien stabiel.

De draaihals heeft De Hoge Veluwe als broedplaats gevonden; dit seizoen zelfs met zes territoria.

Dit jaar zijn op verschillende plaatsen houten nestkasten voor de tapuit ingegraven als vervanging van konijnenholen omdat er in het Park weinig konijnen over zijn. We kijken hoopvol uit naar de ontwikkeling van de tapuit waarvan er dit jaar twee territoria zijn gevonden, en wie weet komt er ook nog een hop op de

grondnestkasten af. Dit jaar zijn ook nu 19 soorten van de Rode Lijst van broedvogels van 2017 territoria vastgesteld (2020 - 15).

Zoals uit tabel 9.2.1 is af te lezen is er nu nog maar één plot nooit geteld, namelijk rustgebied Koeverbos, Kromme Hoek (plot 23). Sommige plots zijn erg groot, in overleg met Sovon gaat hiernaar gekeken worden of die plots gesplitst kunnen worden, onder andere mogelijk plot 18.

Verder zal er in plot 37 – Deelense Veld, een strook geïnventariseerd worden om na te gaan in hoeverre dit grote plot voldoende dekking geteld is zoals het tot nu toe gedaan werd. Dit extra plot wordt plot nr. 37E.

Tabel 9.2.1 Nummers, namen en inventarisatiejaren van BMP plots op de Hoge Veluwe

Plot-nr.	Sovon plot-nr.	Gebied	Opp. in Ha.	Geteld in	Telling 2021
1	4997	Tonnenberg	79,6	2011, 2012	-
2	5581	Steegsdennen, Autobos, Kemperberg	105,15	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2021	WR
3	5307	Aalderinksveld, Klein Sint Hubertus	64,97	2011, 2016, 2017, 2021	LE
4	4996	Everwijnserf, Roggekamp, Zwarte Beergen	66,4	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018	-
5	8580	Oud Reemsterveld (west)	224,3	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2019	-
6A	8582	Reemsterbos, Stadsdennen west	105,0	2012, 2019	-
6B	8581	Reemsterbos, Stadsdennen oost	71,17	2015, 2021	RL
7	4353	Oud-Reemsterveld oost (RG)	118,2	2019	-
8	6695	Zinkgat e.o.	85,73	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2018, 2019, 2020, 2021	JG/EB
9	8583	Karintzkyweg, Eikenhoutbergen	43,46	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2021	JG/EB
10	8584	Karintzkyweg, midden Braamsveldje e.o.	110,1	2013, 2019	-
11	3111	Deelense Start (RG)	141,1	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016	-
12	1738	Deelense en Middenzand	158,3	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2018	-
13	6839	Bosje van Staf e.o. (RG)	244,0	2015	-
14	1737	Oud-Reemsterzand, Gymnasiumvallei	158,6	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2020	-
15	8586	Bossen west van Kompagnieberg	37,8	2011, 2016, 2017, 2018	-
16	10523	De Pollen	164,8	2012, 2019, 2020	-
17	8585	Verdronken Bos, Jeneverbessenbos	162,4	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
18	7485	De Plijmen (RG)	211,29	2015, 2021	DZ
19	5475	Nieuwe Plijmen	86,54	2012, 2014, 2021	WJ
20	5311	Rieselo e.o.	86,2	2011, 2013, 2020	-
21	6838	Deelense Zand west, oost van Wildbaanweg (RG)	208,01	2015, 2021	RV
22	5245	Pampelse Zand	67,9	2011, 2012, 2014, 2015, 2016, 2020	-
23	8589	Koeverbos, Kromme Hoek (RG)	114,9		-
24	5246	Strook langs de Wildbaanweg	82,9	2011, 2012, 2018	-
25	1736	Otterlose Zand	257,4	2011, 2012, 2014, 2020	-
26	5483	Geitenspoor, de Wetbos, De Aenstoot	134,69	2011, 2015, 2021	DB
27	6756	Sickesze Dennen, strook tot Dienstgebouw	116,4	2015, 2016	-
28	6804	Schuilkeldergebied (RG)	106,31	2012, 2021	RV
29A	8592	Grasbos, Fazantenpark	47,48	2013, 2021	WA
29B	8591	Gebied west van Kronkelweg	84,77	2014, 2021	JB
30	2240	Sint Hubertusvijver, Prisma, Koekoek	135,45	2011, 2021	WI
31	6702	Siberië, De Schuit	112,53	2013, 2021	WI
32A	6872	Kinderbos, Eikelkamp, Westerflinter	137,1	2013, 2014, 2020	-
32B	8571	Jan Aaltensland (RG)	69,3	2019	-
33A	6805	Centrumgebied/Museumpark	68,15	2012, 2013, 2021	HA
33B	8590	Centrumgebied oost	53,80	2014, 2021	HA
34	4352	De Bunt, open gebied	22,20	2011, 2016, 2021	DB
35A	6876	Hoog Baarlo tot Deelense Veld, Weitje van de Pol	107,16	2013, 2014, 2018, 2019, 2020, 2021	WA
35B	8593	Hoog Baarlo Valkeniershut (RG)	34,4	2018	-
36	50273	Zwarte Veld (RG)	113,8	2019	-
37	7797	Deelense Veld	445,79	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021	WJ
38	50274	Bunterbos	53,69	2012, 2017, 2021	AT
39	5401	Steijnbank e.o.	60,65	2012, 2021*	GE
40	8587	Otterlosche Bos zuid	98,2	2019, 2020	-
41	8588	Otterlosche Bos noord	114,0	2019, 2020	-
		= nog nooit geteld	5.372,09	* door drie verloren tellingen geen geldige BMP telling	

Henk Sierdsema (Sovon) (HA) Dirk Zoetebier (Sovon) (DZ) Rob Vogel (RV) Jan de Beer (JB) Wim Janssen (WJ) Arnold Top (AT) Willem van Wassenberg (WA) en Tony van Wassenberg-Spans Andries Wink (WI) Willem en Els Roke (WR) René van Lopik (RL) Adriaan Guldmond (JG) Eefje den Belder (EB) Leendert Jan van der Ent (LE).

Tabel 9.2.2a Territoria van broedvogels in 2021 A alle soorten geteld B een beperkt aantal soorten geteld

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Steegsdennen	Aalderinkveld	Reemsterbos	Zinkgat e.o.	Karitzky-weg/ Eikehoutbergen	Plijmen
plotnummer		2	3	6B	8	9	18
opp. in ha		105,15	64,97	71,17	85,73	43,46	211,29
BMP type		A	A	A	A	A	A
Sovonplot no.		5581	5307	8581	6695	8583	7485
Jaar		2021	2021	2021	2021	2021	2021
inventarisator		WR	LE	RL	JG/EB	JG/EB	DZ
dodaars	Tachybaptus ruficollis						
grauwe gans	Anser anser						
nijlgans	Alopochen aegyptiacus						
mandarijneend	Aix galericulata						
wintertaling	Anas crecca						
wilde eend	Anas platyrhynchos						
kuifeend	Aythya fuligula						
havik	Accipiter gentilis	1					
buizerd	Buteo buteo				1		
kwartel	Coturnix coturnix						
waterhoen	Gallinula chloropus						
kraanvogel	Grus grus						
holenduif	Columba oenas	2	2	1	3	2	
houtduif	Columba palumbus	5	7	4	8	2	9
koekoek	Cuculus canorus		2		1	1	
bosuil	Strix aluco						1
nachtzwaluw	Caprimulgus europaeus		6		8	4	2
draaihals	Jynx torquilla				2	1	
groene specht	Picus viridis				2	1	
zwarte specht	Dryocopus martius	2	1	1	1	1	
grote bonte specht	Dendrocopos major	15	2	6	6	4	12
middelste bonte specht	Dendrocopos medius				1		
kleine bonte specht	Dendrocopos minor		1		3		
boomleeuwerik	Lullula arborea	1	10	1	8	8	18
veldleeuwerik	Alauda arvensis		4				
boerenzwaluw	Hirundo rustica	1					
boompieper	Anthus trivialis	13	21	5	30	22	25
graspieper	Anthus pratensis		6				
witte kwikstaart	Motacilla alba				1		
winterkoning	Troglodytes troglodytes	17	6	15	9	7	17
heggenmus	Prunella modularis		1				7
roodborst	Erithacus rubecula	31	7	29	12	7	61
gekraagde roodstaart	Phoenicurus phoenicurus		6	1	14	9	44
paapje	Saxicola rubetra						
roodborsttapuit	Saxicola rubicola	2	5		3	2	1
merel	Turdus merula	17	3	5	12	3	16
zanglijster	Turdus philomelos	14	4	5	7	2	7
grote lijster	Turdus viscivorus	3	3	3	5	1	7

Tabel 9.2.2a vervolg Territoria van broedvogels in 2021

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Steegs- dennen	Aalde- rinksveld	Reem- sterbos	Zinkgat e.o.	Karitzky-weg/ Eikehoutbergen	Plijmen
plotnummer		2	3	6B	8	9	18
bosrietzanger	Acrocephalus palustris						
spotvogel	Hippolais icterina						
grasmus	Sylvia communis						
tuinfluiter	Sylvia borin	9		1	2		
zwartkop	Sylvia atricapilla	13	7	8	6	2	11
fluiter	Phylloscopus sibilatrix	2		2	3	2	
tijftjaf	Phylloscopus collybita	9	3	3	2		2
fitis	Phylloscopus trochilus	25	9	18	28	21	57
goudhaan	Regulus regulus	3		10			9
vuurgoudhaan	Regulus ignicapillus						
grauwe vliegenvanger	Muscicapa striata						5
bonte vliegenvanger	Ficedula hypoleuca	37	4	3	15	5	14
staartmees	Aegithalos caudatus	2	1				2
glanskop	Parus palustris	1	2	3	5		
matkop	Parus montanus						
kuifmees	Parus cristatus	2	4	4	9	4	37
zwarte mees	Parus ater	4	2	7	5	2	32
pimpelmees	Parus caeruleus	14	12	11	7	3	12
koolmees	Parus major	29	10	12	20	14	30
boomklever	Sitta europaea	16	3	4	4	3	
boomkruiper	Certhia brachydactyla	12	6	9	19	4	37
wielewaal	Oriolus oriolus	1					1
grauwe klauwier	Lanius collurio				1		
gaai	Garrulus glandarius	3	3	3	3	1	2
zwarte kraai	Corvus corone	1	1				
raaf	Corvus corax			1		1	
spreeuw	Sturnus vulgaris	2	2		1		
huismus	Passer domesticus						
vink	Fringilla coelebs	56	19	28	32	13	69
groenling	Chloris chloris						
putter	Carduelis carduelis	2	2		2	1	2
sijs	Carduelis spinus	1					
kneu	Carduelis cannabina		3		4	1	2
goudvink	Pyrrhula pyrrhula	3	1	1			1
appelvink	Coccothraustes Coccothraustes		1		1	1	5
geelgors	Emberiza citrinella				4		1
rietgors	Emberiza schoeniclus						
Totaal territoria		371	192	204	310	155	558
Totaal soorten		37	39	30	42	33	34

Tabel 9.2.2b Territoria van broedvogels in 2021

soort, Nederlandse naam	Nieuwe Plijmen	Deelense Zand west	De Wetbos	Schuil- kelder gebied	Grasbos/ Fazantenpark	West van Kronkel- weg	Hubertus vijver	Siberie De Schut	Centrumgebied/ Museumpark
plotnummer	19	21	26	28	29A	29B	30	31	33A
opp. in ha	86,54	208,01	134,69	106,31	47,48	84,77	135,3	112,53	68,15
BMP type	A	A	A	A	A	A	A	A	A
Sovonplot no.	5475	6838	5483	6804	8592	8591	2240	6702	6805
Jaar	2021	2021	2021	2021	2021	2021	2021	2021	2021
inventarisator	WJ	RV	DB	RV	WA	JB	AI	AI	HA
dodaars									
grauwe gans					1				
nijlgans							1		
mandarijneend									
wintertaling									
wilde eend							1		
kuifeend							1		
havik			1						
buizerd		1					1		
kwartel									
waterhoen							2		
kraanvogel									
holenduif			2		2		4	1	2
houtduif	3	1	3	4	9	6	5	1	8
koekoek		3	1				2		1
bosuil	1								
nachtzwaluw	2								
draaihals		1							
groene specht					2		2	1	1
zwarte specht		1		1	1		1	1	1
grote bonte specht	3	4	3	7	8	8	5	5	12
middelste bonte specht									1
kleine bonte specht					1	3	2		4
boomleeuwerik	7	27	14	6	1	2	2		
veldleeuwerik		10							
boerenzwaluw							6		2
boompieper	5	26	1	9	6	2	6	3	1
graspieper						1			
witte kwikstaart			1	1			2		2
winterkoning	7	3	8	8	20	16	8	5	16
heggenmus			5	1	2	1			4
roodborst	11	8	27	29	11	33	26	17	38
gekraagde roodstaart	3	22	15	7	4	2	7	4	2
paapje		1							
roodborsttapuit	1	9				2			
merel	9	3	12	13	17	7	14	10	19
zanglijster	1	2	4	4	8	5	16	7	14
grote lijster	2	6	4	3	1	3	1	2	3

Tabel 9.2.2b vervolg Territoria van broedvogels in 2021

soort, Nederlandse naam	Nieuwe Plijmen	Deelense Zand west	De Wetbos	Schuil- kelder gebied	Grasbos Fazantenpark	West van Kronkel- weg	Hubertus vijver	Siberie De Schut	Centrum- gebied west
plotnummer	19	21	26	28	29A	29B	30	31	33A
bosrietzanger									
spotvogel							1		
grasmus									
tuinfluiter					1	1	10	2	5
zwartkop	6		9	5	13	16	17	4	22
fluiter					5		7		6
tjiftjaf			7	1	8	5	8	2	10
fitis	10	3	19	7	17	23	9	4	
goudhaan	3	2	2	7	1	10	3	2	2
vuurgoudhaan				1					2
grijze vliegenvanger		2	1	1			2	2	10
bonte vliegenvanger	3		3		11	2	4	2	12
staartmees		1						1	2
glanskop			6	1	2	2	2	2	11
matkop		1		3	1				
kuifmees	5	20	6	17	1	5	2	3	7
zwarte mees	3	13	1	11	5	5	8	4	6
pimpelmees	4	1	11	5	6	9	9	7	28
koolmees	8	8	13	12	14	12	11	9	26
boomklever	1		3	2	8	5	9	7	14
boomkruiper	7	3	17	6	11	2	3	2	16
wielewaal									
grijze klauwier									
gaai	2	2	1	2	3	1	1	2	4
zwarte kraai							1		
raaf		1					1		1
spreeuw					1		6		2
huismus									3
vink	13	43	35	32	23	28	38	21	48
groenling						2			
putter			6						4
sijs									
kneu		4							
goudvink		1		1	1	1	2		2
appelvink	1		6	3	1	1	4		15
geelgors		2	3	2		1	1		
rietgors									
Totaal territoria	121	235	250	212	227	222	274	133	389
Totaal soorten	26	33	33	32	36	33	46	29	42

Tabel 9.2.2c Territoria van broedvogels in 2021

soort, Nederlandse naam	Centrum- gebied oost	De Bunt	Hoog Baarlo	Deelen- sche Veld	Bunter- bos	Steijn-bank e.o.	totaal territoria	rodelijst kwalificatie
plotnummer	33B	34	35A	37	38	39		
opp. in ha	53,8	22,2	107,16	445,79	53,69	60,65		
BMP type	A	A	A	A	A	X		
Sovonplot no.	8590	4352	6876	7797	50274	5401		
Jaar	2021	2021	2021	2021	2021	2021	2021	
inventarisator	HA	DB	WA	WJ	AT	GE		
dodaars	1			4			5	
grauwe gans	1			4			6	
nijlgans							1	
mandarijneend	1						1	
wintertaling				2			2	kwetsbaar
wilde eend	1			3			5	
kuifeend				1			2	
havik					1		3	
buizerd							3	
kwartel				2			2	
waterhoen							2	
kraanvogel				1			1	gevoelig
holenduif	2		7	1		1	32	
houtduif	7		8	1	2	5	98	
koekoek	1	2	2	7			23	kwetsbaar
bosuil			2				4	
nachtzwaluw			1	8			31	
draaihals				2			6	ernstig bedreigd
groene specht	1						10	
zwarte specht			1		1		14	
grote bonte specht	6	2	11	2	8	6	135	
middelste bonte specht			2				4	
kleine bonte specht	2		1			1	18	
boomleeuwerik	1	5	3	8		1	123	
veldleeuwerik			4	73			91	gevoelig
boerenzwaluw							9	gevoelig
boompieper	9	9	13	20	3		229	
graspieper			2	39			48	gevoelig
witte kwikstaart	1		1				9	
winterkoning	12		10	1	10	5	200	
heggenmus	3			1			25	
roodborst	26		16	9	23	22	443	
gekraagde roodstaart	5	4	2	7	1		159	
paapje							1	bedreigd
roodborsttapuit		1	4	19			49	
merel	13	2	14	7	4	2	202	
zanglijster	11		10	2	4	3	130	
grote lijster	2	3	5	5	1	1	64	kwetsbaar

Tabel 9.2.2c vervolg Territoria van broedvogels in 2021

soort, Nederlandse naam	Centrumgebied oost	De Bunt	Hoog Baarlo	Deelen- sche Veld	Bunter-bos	Steijn-bank e.o.	totaal territoria	rodelijst kwalificatie
plotnummer	33B	34	35A	37	38	39		
bosrietzanger				1			1	
spotvogel							1	gevoelig
grasmus				7	1		8	
tuinfluiter		2		2	1		36	
zwartkop	15		11	7	6	3	181	
fluiter	2		6		6	1	42	
tjiftjaf	5		2	2	6	2	77	
fitis	14	1	7	25	6	2	305	
goudhaan	7		1	1	5	2	70	
vuurgoudhaan	3						6	
grauwe vliegenvanger	2	1		1	1		28	gevoelig
bonte vliegenvanger	5	3	8	1	3	2	137	
staartmees	1	1	1		1		13	
glanskop	7	1	1			6	52	
matkop	1						6	gevoelig
kuifmees	10		1	3	6		146	
zwarte mees	6		2	1	2		119	gevoelig
pimpelmees	15	3	7	3	5	3	175	
koolmees	12	5	16	8	9	7	285	
boomklever	12	1	12		9	7	120	
boomkruiper	13	3	10	2	6	3	191	
wielewaal							2	kwetsbaar
grauwe klauwier				2			3	bedreigd
gaai	2	1	5	1	3		45	
zwarte kraai							3	
raaf					1		6	gevoelig
spreeuw			4				18	
huismus							3	gevoelig
vink	33	4	22	15	12	17	601	
groenling							2	
putter	3			2			24	
sijs							1	
kneu			1	11			26	gevoelig
goudvink	3						17	
appelvink	8				1		48	
geelgors				4			18	
rietgors				2			2	
Totaal territoria	285	54	236	330	148	102	5013	
Totaal soorten	42	20	39	44	31	22*	75	

Enkele opmerkingen bij dit overzicht

* door drie verloren tellingen geen geldige BMP telling

Van de nachtzwaluwen, boomleeuwerik en veldleeuwerik zijn extra overzichten gemaakt in een apart sub-hoofdstukje. Het Deelense Veld is een belangrijk inventarisatie gebied dat ieder jaar geteld wordt. Daarom hebben we hier een overzicht ingevoegd van de resultaten door de jaren heen van dit plot (tabel 9.2.3).

Tabel 9.2.3: Broedvogels Deelense Veld Noord en Midden 2007-2021

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
dodaars	3	5	6	6	5	4	4	6	4	6	6	7	6	4	4
gauwe gans	3	4	5	5	4	1	4	5	3	3	5	4	5	3	4
nijlgans	-	-	1	-	1	1	-	1	1	1	1	-	-	-	-
wintertaling	2	2	1	1	-	1	2	1	1	3	-	1	-	1	2
wilde eend	5	8	7	4	6	8	9	9	5	7	4	4	3	2	3
slobeend	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
kuifeend	-	-	-	1	1	2	3	-	1	1	1	-	-	1	1
buizerd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
boomvalk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-
kwartel	1	1	1	-	3	2	-	-	1	1	-	-	1	-	2
kievit	3	4	3	2	1	4	3	6	2	3	2	1	2	1	-
meerkoet	-	-	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
kraanvogel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
watersnip	1	1	2	2	1	2	3	3	2	3	2	3	-	2	-
wulp	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
holenduif	1	2	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1
houtduif	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	1	-	1	1
koekoek	2	3	3	3	3	3	2	5	4	7	8	8	8	7	7
nachtzwaluw	X	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	X	6	8
draaihals	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2
groene specht	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zwarte specht	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-
grote bonte specht	1	2	1	2	1	1	2	2	3	1	3	3	4	1	2
middelste bonte specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
boomleeuwerik	4	-	2	3	2	8	7	9	4	6	1	8	9	10	8
veldleeuwerik	56	50	50	57	69	69	52	60	54	49	54	78	74	87	73
boompieper	20	17	22	21	26	25	25	20	19	23	17	35	30	27	20
graspieper	54	45	45	44	41	41	40	27	43	33	41	51	40	30	39
witte kwikstaart	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
winterkoning	2	1	1	-	-	1	-	1	-	4	1	5	3	6	1
heggenmus	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	2	-	1
roodborst	2	3	2	3	-	3	4	4	-	5	8	5	3	4	9
gekraagde roodstaart	1	-	-	1	1	1	1	-	-	1	1	4	5	4	7
roodborsttapuit	18	12	19	16	26	16	23	24	17	27	21	26	30	27	19
merel	4	3	4	6	1	2	3	4	4	4	6	9	10	9	7
zanglijster	1	4	-	2	2	3	1	3	2	2	1	5	3	1	2
grote lijster	4	1	1	3	-	3	3	-	3	3	4	3	9	5	5
bosrietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
spotvogel	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grasmus	1	2	-	1	4	1	2	1	2	1	3	4	5	5	7
tuinfluiter	2	-	3	2	1	1	4	2	2	3	4	2	2	2	2
zwartkop	5	3	6	3	4	5	8	5	1	2	6	10	11	6	7
tjiftjaf	-	2	-	1	2	-	3	5	-	1	2	1	1	2	2
fitis	24	31	37	28	33	30	32	31	22	35	17	30	30	26	25
goudhaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1
gauwe vliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1
bonte vliegenvanger	-	-	1	-	-	1	1	2	1	-	7	1	1	1	1
staartmees	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
matkop	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kuifmees	2	1	3	2	3	1	3	2	1	1	2	2	2	5	3
zwarte mees	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	2	1
pimpelmees	1	2	3	-	1	-	3	1	-	-	2	1	1	4	3
koolmees	2	5	6	9	4	12	8	5	7	5	7	8	8	8	8
boomkruiper	2	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	6	2
wielewaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-

9.2.3: vervolg Broedvogels Deelense Veld Noord en Midden 2007-2021

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
gaai	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1
zwarte kraai	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spreeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
vink	16	11	15	11	23	16	16	16	18	16	18	28	28	18	15
groenling	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2
kneu	17	13	15	14	9	9	10	7	6	5	8	13	13	10	11
geelgors	12	8	3	8	11	10	7	5	2	1	3	4	4	5	4
appelvink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
rietgors	3	-	4	2	1	-	1	1	-	2	2	1	1	2	2
totaal soorten	36	37	37	32	33	36	36	36	32	38	38	45	43	45	44
totaal territoria	278	256	281	265	293	293	293	278	238	271	272	386	397	352	330

De nachtzwaluwen werden tot dit jaar apart geteld in een serie avonden over het gehele Park maar niet opgenomen in de BMP van het betreffende gebied vandaar de x in voorgaande jaren.

Kraanvogel, foto: Hans van Zimmeren

9.3 Inventarisatie veldleeuwerik en boomleeuwerik

Jan de Beer

Vorig jaar is een schatting gemaakt over de jaren 2011-2020 van het aantal territoria wat in het Park is te verwachten van de veld- en de boomleeuwerik. Die gegevens zijn ook in de tabellen terug te vinden. Verder zijn de tabellen uitgebreid met de tellingen van dit jaar van de getelde gebieden en nieuwe schattingen '11 – '21'.

Tabel 9.3.1 Boomleeuweriken per geïnventariseerd plot vanaf 2011

boomleeuwerik	plotnr.	opp. In ha	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	'11-'20	2021	'11-'21
Otterlose Bos noord	41	114									4		4		4
Otterlose Bos-zuid	40	98									1	3	3		3
Stijnbank eo	39	61		1									1	1	1
Bunterbos	38	54											0	0	0
Deelense Veld	37	455	2	8	7	9	4	6	2	8	9	10	10	8	8
Zwarte Veld	36	114									5		5		5
Hoog Baarlo, Weitje vd Pol	35A	107			3	3				1	2	5	5	3	3
De Bunt	34	22	1					1					1	5	5
Centrumgebied oost	33B	57		1									1	1	1
Kinderbos Eikelkamp	32A	137			2	3						5	5	0	0
Siberië, de Schuit	31	113			1								1	0	0
St Hubertus PrismaKoekoek	30	135											0	2	2
Kronkelweg west	29B	86				3							3	2	2
Grasbos Fazantenpark	29A	47											0	1	1
Schuilkelder	28	106		4									4	6	6
Sickesze dennen, tot Dienst-gebouw	27	116			14		5	10					8		8
Geitenspoor, de Wetbos, de Aenstoot	26	135			5		10					2	10	14	14
Otterlosche Zand	25	257	20	24	25	28						27	23		23
Strook wildbaanweg	24	83		8	3					3			6		6
Pampelse Zand	22	68	5	10	9	5	4	4				9	9		9
Rustgebied oost van de Wildbaan-weg	21	205			7		6						6	27	27
't Rieselo	20	86	2		5							1	4		4
Nieuwe Plijmen	19	87		4		4						2	4	7	7
De Plijmen	18	211					11						11	18	18
Verdronken Bos, Jeneverbes-senbos	17	162	6	9	9	7	7	7	5			2	7		7
De Pollen	16	165		21							20	13	20		20
Kompagnieberg	15	38						2	1	2			2		2
Oud-Reemsterzand, Gymnasiumvallei	14	159	26	31	52	27	23	14				16	16		16
Bosje van Staf	13	244													0
Deelnsche Middenzand	12	158	20	23	22	26	21			10		5	20		20
Deelense Start	11	141	6	14	3	2	3	3				2	3		3
Karintzkyweg Braamsveldje	10	110			7						11		11		11
Karintzkyweg/ Eikehoutbergen	9	43	3	3	3	2	1	5	2			1	3	8	8
Zinkgat e.o.	8	80		2	3	2	2	2		3		8	8	8	8
Oud Reemsterveld oost	7	118									3		3		3
Reemsterbos Stadsdennen west	6B	52					5						5	1	1
Reemsterbos Stadsdennen	6A	105		1							3		3		3
Oud-Reemsterveld	5	224	2	1	2	1	2				6	2	6		6
Everwijnserf, Roggekamp, Zw. Bergen	4	66			2					2			2		2
Aalderinksveld Klein St Hubertus	3	65	7		2			3				2	5	10	10
Steegsdennen, Autobos, Kemperberg	2	106		2		2	2		1				2	1	1
Tonnenberg	1	80											0		0
Totaal geschat Hoge Veluwe													240	123	270

In deze tabellen zijn per plot en per jaar uitgesplitst hoeveel leeuweriken er zijn geteld. Vervolgens is een schatting gemaakt van het aantal territoria. Hierbij is het van belang te bedenken dat niet ieder jaar een volledige telling is geweest van alle plots, dus blanco betekent dat het plot niet is geteld in dat jaar.

Tabel 9.3.2 Veldleeuweriken per geïnventariseerd plot vanaf 2011

veldleeuwerik	plotnr.	opp. in ha	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	'11-20	2021	'11-'21
Otterlose Bos noord	41	114											0		0
Otterlose Bos-zuid	40	98											0		0
Stijnbank eo	39	61											0	0	0
Bunterbos	38	54											0	0	0
Deelense Veld	37	455	69	69	52	60	54	49	54	78	74	87	87	73	73
Zwarte Veld	36	114											0		0
Hoog Baarlo, Weitje vd Pol	35A	107			1					3	1	2	2	4	4
De Bunt	34	22											0	0	0
Centrum-gebied oost	33B	57				1							1	0	0
Kinderbos-Eikelkamp	32A	137											0		0
Siberië, de Schuit	31	113											0	0	0
St Hubertus PrismaKoekoek	30	135											0	0	0
Kronkel-weg west	29B	86											0	0	0
Grasbos Fazantenpark	29A	47											0	0	0
Schuilkelder	28	106											0	0	0
Sickesze dennen, tot Dienst-gebouw	27	116			2			6					6		6
Geitenspoor, de Wetbos, de Aenstoot	26	135											0	0	0
Otterlosche Zand	25	257	24	22	26	23						6	9		9
Strook wildbaaweg	24	83	1	1									1		1
Pampelse Zand	22	68	6	3	7	4	4	3				3	4		4
Rustgebied oost van de Wildbaaweg	21	205			14		5						5	10	10
't Rieselo	20	86	1										1		1
Nieuwe Plijmen	19	87				1							1	0	0
De Plijmen	18	211											0	0	0
Verdron-ken Bos, Jeneverbes-senbos	17	162	5	8	5	7	6	5	6			10	10		10
De Pollen	16	165		32	6						25	12	25		25
Kompagnie-berg	15	38	1					4	4	2			3		3
Oud-Reemster-zand, Gymnasiumvallei	14	159	32	25	26	27	14	8					22		22
Bosje van Staf	13	244			15							11	11		11
Deelnsche Middenzand	12	158	29	19	31	26	31			14		2	25		25
Deelense Start	11	141	6	7	8	8	6					5	7		7
Karintzkyweg Braamsveldje	10	110			16						34	10	34		34
Karitzky-weg/ Eike-houtbergen	9	43	3	2	2	2	3	5	3				3	0	0
Zinkgat e.o.	8	80		3	1								2	0	0
Oud Reemsterveld oost	7	118									35		35		35
Reemsterbos Stadsdennen west	6B	52											0	0	0
Reemsterbos Stadsdennen	6A	105		1							1		1		1
Oud-Reemsterveld	5	224	49	48	5	44	40				68	10	68		68
Everwijnsersf, Rogge-kamp, Zw. Bergen	4	66											0		0
Aalderinksveld Klein St Hubertus	3	65	4					3					3	4	4
Steegsdennen, Auto-bos, Kem-perberg	2	106											0	0	0
Tonnenberg	1	80											0		0
Totaal geschat Hoge Veluwe													364	91	353

LET OP: Niet ieder plot wordt elk jaar geïnventariseerd. Door zelf de ontbrekende jaren in te schatten is een goede inschatting te maken van het aantal leeuweriken op de Hoge Veluwe. In de onderste rij '11-'21 is de telling aangegeven of een schatting gemaakt van het aantal territoria wat verwacht wordt in betreffend gebied, met een totaal voor het gehele gebied.

Veldleeuwerik, foto: Hans van Zummeren

Boomleeuwerik, foto: Hans van Zummeren

9.4 Nachtzwaluwen

Jan de Beer

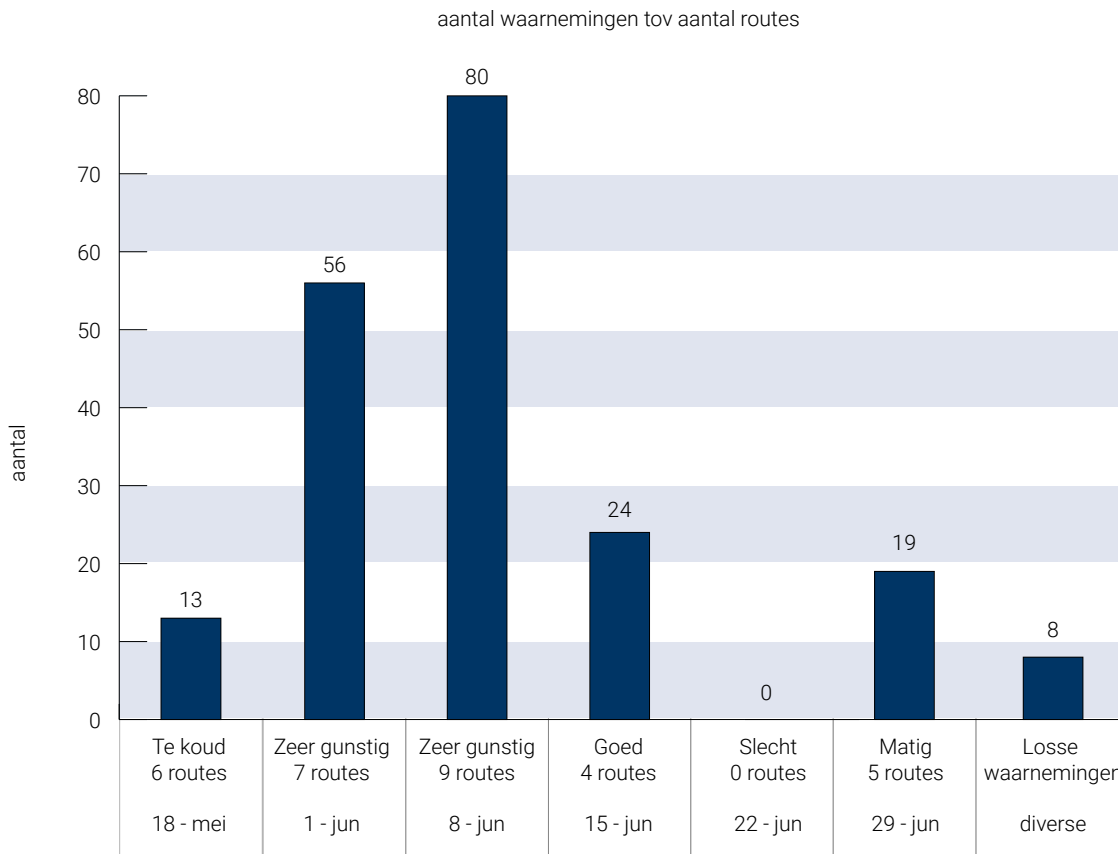
De Corona pandemie had dit jaar feitelijk geen invloed op de inventarisaties van de Nachtzwaluwen.

Wel werden de richtlijnen van het RIVM en aanvullende richtlijnen van het Park in acht genomen: Bij voorkeur alleen inventariseren en in ieder geval een afstand van 1,5 meter onderling aanhouden. Ook dit jaar werden geen natuurgidsen uitgenodigd om mee te gaan.

Vijf inventarisatierondes (en één reserve avond) op de dinsdagavonden vanaf 15 mei waren als gewoonlijk gepland om de nachtzwaluwen in het hele Park te inventariseren. Dit jaar hebben we ook nog de reserveavond gebruik. Twee avonden waren qua weersomstandigheden zeer goed met droog en warm weer. Ook waren er voldoende tellers, mede doordat tellers veelal alleen op pad gingen.

Hieronder tabel 9.4.1 waarin per avond het aantal waarnemingen is geregistreerd. Ook nu is het verband tussen weersomstandigheden en aantal koppels tellers (=aantal te lopen routes) en het aantal waarnemingen duidelijk te zien.

Tabel 9.4.1 waarnemingen in relatie tot aantal routes en weersomstandigheden in 2021: aantal territoria nachtzwaluwen: 158

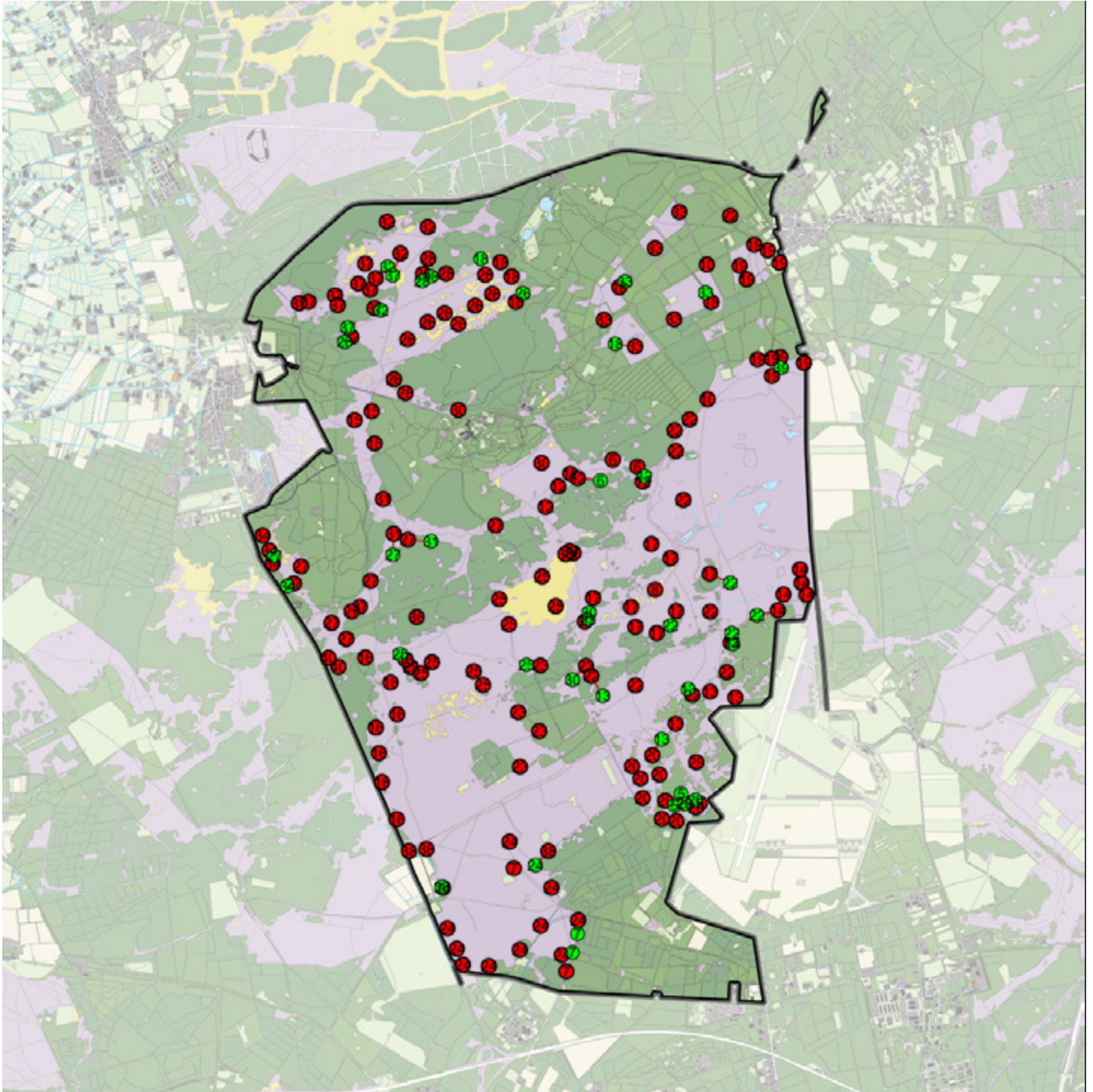
Op grond van zingende exemplaren wordt vastgesteld hoeveel territoria er zijn. We gaan dus geen nestjes zoeken of iets dergelijks, we tellen de open ruimtes/bosranden op nachtzwaluwen. En omdat nachtzwaluwen een nachtelijke levenswijze hebben horen we ze bijna niet bij onze reguliere tellingen overdag.

De tweede dinsdag, 25 mei, kon er niet geteld worden in verband met de zwijntelling.

De vijfde dinsdag was het regenachtig en hebben we de telling afgelast, waardoor op de reserve datum de laatste ontbrekende plekken nog geluisterd is of daar ook nachtzwaluwen zitten. Tussen haakjes ter vergelijking het aantal waarnemingen die in het jaar 2020 zijn gedaan.

Uiteindelijk zijn er in de vijf avonden totaal 35 (33) routes gelopen en drie losse waarnemingen op andere avonden. Hierbij zijn er 200 (182) nachtzwaluw waarnemingen gedaan resulterend in 158 (130) territoria.

figuur 9.4.2 Territoria van de nachtzwaluwen op de Hoge Veluwe

Legenda:

- Telgebied
- Niet gebruikte / ongeldige waarneming
- Gebruikte / geldige waarneming
- Geldig territorium
- Geclusterde waarnemingen

Periode:

2021

Telgebied:

11494 Plot Nachtzwaluw telling en overige doelsoorten

geldige waarnemingen				normbezoeken			minimaal binnen		fusie-afstand	
adult	paar	territorial	nest	migrant	1	2	3	seizoen		datumg.
X	X	X	X					1	15-5 t/m 10-8	300

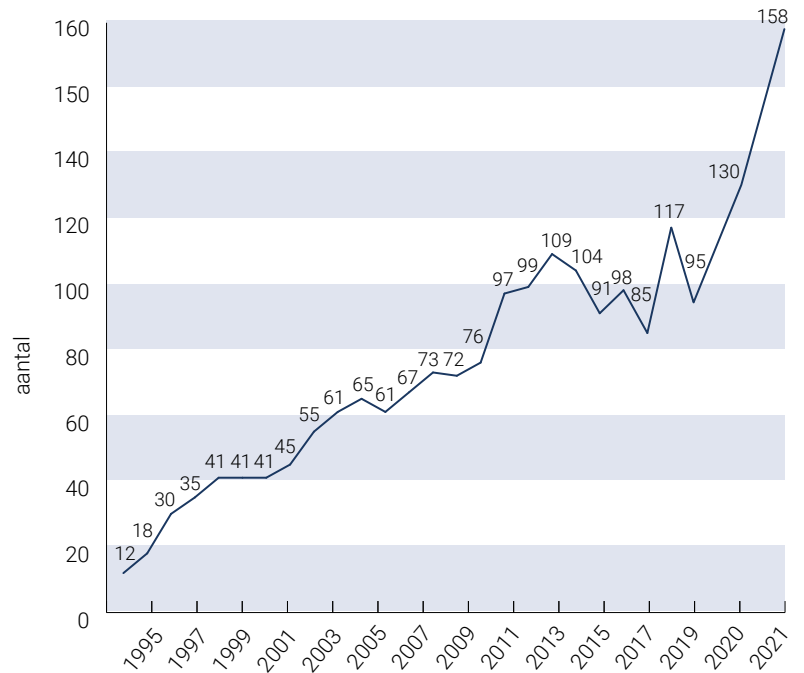
Sovon

In tabel 9.4.3 is het aantal vastgestelde territoria van de nachtzwaluw door de jaren heen te zien. We volgen min of meer de landelijke trend waarbij de nachtzwaluw van een zeldzame vogel is toegenomen tot een vrij normaal voorkomende vogel, waarbij de Hoge Veluwe wel een hotspot is in Nederland.

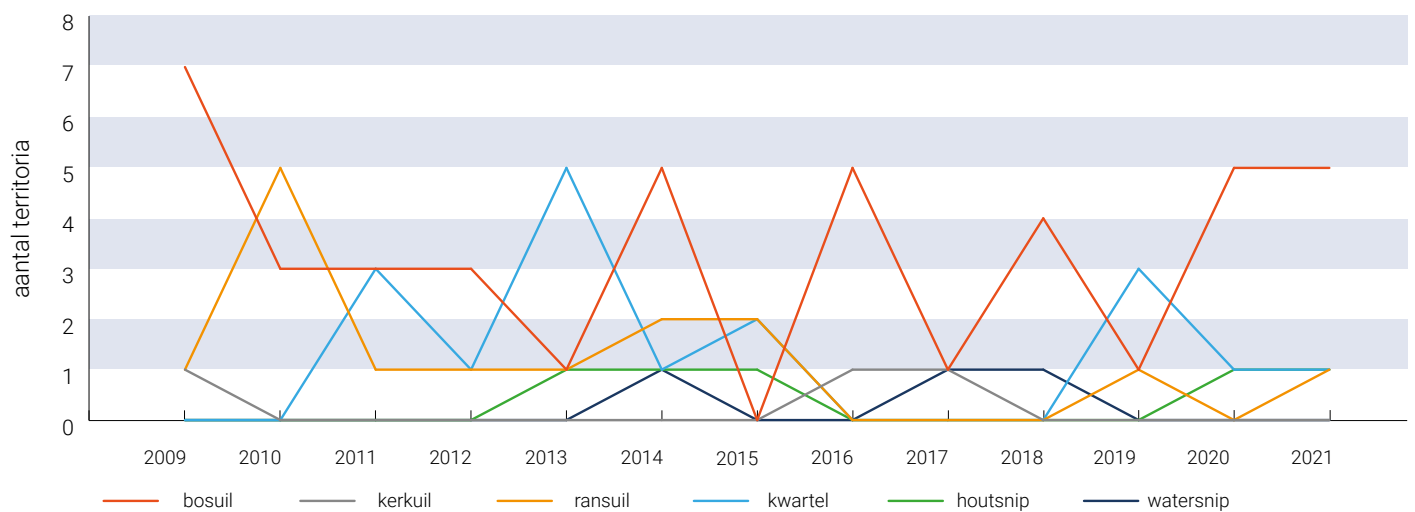
Tenslotte is in tabel 9.4.4 de aantallen waarnemingen van de uilen en overige nachttactieve vogels te zien. Hieruit blijkt dat die aantallen klein zijn en per jaar nogal verschillen. Tussen haakjes ter vergelijking het aantal waarnemingen die in het jaar 2020 zijn gedaan.

Die worden als bijvangst meegenomen bij deze tellingen. Deze vogelsoorten worden juist veelal bij de reguliere BMP inventarisaties overdag niet waargenomen. Te denken valt daarbij aan: bosuil; vijf waarnemingen (vijf territoria), kerkuil; geen waarnemingen (geen), ransuil; één waarnemingen (geen), kwartel; één waarneming (één), houtsnip; één waarnemingen (één) en watersnip; geen waarnemingen (geen).

Tabel 9.4.3 aantal waarnemingen van nachtzwaluwen 1995-2021

Tabel 9.4.4 aantal andere nacht actieve vogels tijdens de nachtzwaluw telling 2009-2021

Houtsnip, foto Hans van Zummeren

9.5 Aantal houtsnippen in de winter

Adriaan Guldmond en Eefje den Belder

Een houtsnip zien in de winter op de Hoge Veluwe is altijd een buitenkansje. Meestal verstopt in het bos, vertrouwend op haar schutkleuren, heeft ze weinig zin om zich aan de vogelaar te laten zien door op te vliegen.

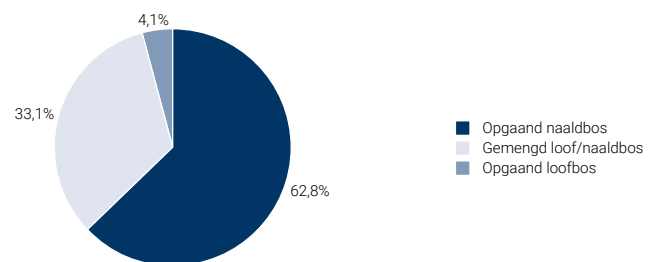
Hoe anders is dat wanneer we als leden van de Faunawerkgroep de houtoogstpercelen in de winter doorkruisen op zoek naar roofvogelhorsten, spechten- en marterholen, dassenburchten en vossenholen. Dan doorzoeken we systematisch een perceel, waarbij de kans groot is om een aanwezige houtsnip op te stoten, en dus te zien.

9.5.1 Aanpak

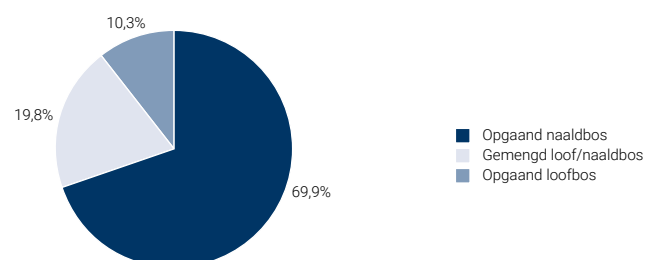
In de periode december 2020 – maart 2021 zijn op deze manier de houtsnippen geteld in de houtoogstpercelen. In totaal is van 70 percelen (104 ha) vastgesteld of, en zo ja hoeveel, houtsnippen zich hier bevonden. De bossen op de Hoge Veluwe zijn onder te verdelen in opgaand naaldbos, opgaand loofbos en gemengd loof/naaldbos (data Hoge Veluwe). Van de geïnventariseerde houtoogstpercelen in 2020/2021 bestaat 62,8% uit opgaand naaldbos, 33,1% uit opgaand loofbos en 4,1% uit gemengd loof/naaldbos (figuur 1A). De vraag is: in hoeverre zijn de geïnventariseerde houtoogstpercelen 2020/2021 een representatieve steekproef van alle bostypen op de Hoge Veluwe? Als dat het geval is, kan je het aantal waargenomen houtsnippen extrapoleren naar het totale bosoppervlak op de Hoge Veluwe.

De geïnventariseerde percelen lagen allemaal in het zuidelijke deel van de Hoge Veluwe. Dit is dus niet representatief. Toevallig verschilde de verdeling van de houtoogstpercelen over de drie typen bos niet significant van de verdeling van deze drie typen over de gehele Hoge Veluwe (figuur 1B). Daarnaast hebben we ook nog gekeken naar de dichtheid van houtsnippen per bostype, dus per naaldbos, loofbos en gemengd bos. Op deze manier kan je een meer precieze schatting maken van het totaal aantal houtsnippen.

Figuur 9.5.A Verdeling van de geïnventariseerde houtoogstpercelen 2020/2021 in opgaand loofbos, gemengd loof/naaldbos en opgaand naaldbos (104ha).

Figuur 9.5.B Verdeling van de bostypen over het totaal bosareaal op de Hoge Veluwe (1.560 ha).

9.5.2 Hoeveel houtsnippen zijn gezien?

In totaal zijn 11 houtsnippen waargenomen: in het opgaand naaldbos (65,2 ha) zijn 8 houtsnippen gezien, in opgaand loofbos (34,4 ha) 2 houtsnippen en in gemengd loof/naaldbos (4,3 ha) 1 houtsnip. De oppervlakte geïnventariseerd bos is voor naald- en loofbos voldoende om een dichtheid te berekenen. Dit zijn respectievelijke dichtheden van 0,12 houtsnip/ha naaldbos en 0,06 houtsnip/ha loofbos. Voor gemengd bos is slecht 4,3 ha geïnventariseerd wat te weinig is om een betrouwbare dichtheid te bepalen. Over alle bostypen samen is de dichtheid 0,11 houtsnip/ha (tabel 9.5.1).

Schatting aantal houtsnippen op Hoge Veluwe

Nu kunnen we het totale aantal houtsnippen op de Hoge Veluwe op twee manieren schatten:

- Extrapoleren over alle bostypen samen.
- Extrapoleren over een combinatie van bostypen.

Bij extrapolatie over alle bostypen samen komen we tot 165 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe.

Bij extrapolatie over een combinatie van bostypen, waarbij we het gemengde loof/naaldbos of bij loofbos of bij naaldbos onderbrengen, komen we tot respectievelijk een schatting van 170 dan wel 172 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe (tabel 2).

Tabel 9.5.2. Geschatte aantal houtsnippen in de winter 2020/2021 op de Hoge Veluwe gebaseerd op (A) dichtheden voor alle bostypen samen; (B) dichtheden voor opgaand loof/naaldbos samen met opgaand loofbos, en opgaand naaldbos; en (C) dichtheden voor opgaand loof/naaldbos samen met opgaand naaldbos, en opgaand loofbos.

Tabel 9.5.1 Dichtheid van houtsnippen per bostype.

	opp. geïventariseerd (ha)	aantal percelen	aantal houtsnippen	dichtheid/ ha
opgaand naaldbos	65,2	38	8	0,12
opgaand loofbos	34,4	29	2	0,06
gemengd loof/ naaldbos	4,3	3	1	-
totaal	103,9	70	11	0,11

Met onderstaande wintertelling in de houtoogstpercelen komen we op een schatting van 165 - 172 houtsnippen in de bossen van de Hoge Veluwe. Dit is een onderschatting, want: 1) we zullen houtsnippen die niet zijn opgevlagen hebben gemist, en 2) er komen ook buiten de bossen houtsnippen voor, zoals in bosopslag in open terreinen of in boomgroepen in open gebieden, zoals het Oud-Reemsterzand. Door deze telling gedurende dezelfde periode over een aantal jaren voort te zetten, krijgen we waardevolle informatie over het wintervoorkomen van houtsnippen op de Hoge Veluwe en hun jaarlijkse fluctuatie. Een uitdaging voor de Faunawerkgroep.

Een uitgebreide versie van dit onderzoek is verschenen in 2021 in Het Vogeljaar 69 (4): 147-155

Tabel 9.5.2

	oppervlakte	dichtheid houtsnippen/ha	geschatte aantal houtsnippen
A alle bostypen samen	1.560,1	0,11	165
B opgaand naaldbos	1.090,0	0,12	134
opgaand loofbos + gemengd loof/naaldbos	470,1	0,08	36
totaal	1.560,1		170
C opgaand loofbos	309,0	0,06	9
opgaand naaldbos + gemengd loof/naaldbos	1.251,0	0,13	163
totaal	1.560,1		172

9.6 Klapekstertelling

René van Lopik

De klapeksters in winterseizoen 2020-2021.

Op 19 december 2020 en op 13 februari 2021 zijn de klapeksters weer geteld. In december deden 16 mensen en in februari 17 leden van de Faunawerkgroep mee met de telling. En steeds nog een enkel familielid. Gidsen en andere mensen zijn wegens de afspraken rond het Corona-virus dit keer uitgesloten geweest om mee te gaan en zeker om taken in het Park uitvoeren.

Het weer was redelijk goed op 19 december, maar het was koud en ook glad in februari. Jan de Beer is toen gevallen en had als resultaat van de valpartij een dikke knie.

Op zaterdag 19 december hebben we met zekerheid 4 verschillende vogels in het Park geteld. In volgorde van de waargenomen vogels geef ik ze hier aan.

1. Op een paaltje langs de wildweide naast het Reemsterbos langs de langs de Kemperbergerweg. (186221-452196) Waarnemer René van Lopik.
2. Oostelijk van de Heiweg, bij IJzeren Man. Later is deze vogel nog een drie keer wat zuidelijker waargenomen. Waarnemer Hans van Zummeren.
3. Noord kant van Deelense Zand (186651-455527). Waarnemer Arnold Top.
4. Otterlose Zand, (184588-458124). Waarnemer Willem van Wassenberg.

Een waarneming van een mogelijke klapekster in de buurt van de Boveneindseweg (184328-453537) door Jan en Andries is niet meegeteld. Alleen de zekere waarnemingen tellen.

Aanwezig waren: Willem en Els, Eefje en Adriaan, Willem van Wassenberg, Evert-Jan, Hanna, Arnold, Hans, Arjen en Petra, Frans, Andries, Jan, Gerard en René

Op zaterdag 13 februari hebben we met zekerheid 5 winter territoria van klapeksters gevonden.

1. Ten westen van de Reemsterlaan, zuidelijk van het Jeneverbesbos. Waarnemer Hans.
2. Pollen (185600-454600). Waarnemers Willem en Els.
3. Braamsveld. Waarnemer Adriaan.
4. Zinkgat, boven in berk in buurt fietspad. (186905-451846) Waarnemer René.
5. Deelense Veld (187375-456500). Waarnemer Jan en Andries.

Aanwezig waren: Adriaan, Andries, Arjen, Donovan, Eefje, Els, Frans, Gerard, Hans, Jan, Jerina, Leendert Jan, Mink, Nina, René, Willem Roke, Willem van Wassenberg.

Net zo als anders waren het niet alleen leuke dagen voor klapekster waarnemingen, maar ook voor het contact om met meerdere vogelaars in het veld te zijn. Veel leuke waarnemingen werden met elkaar gedeeld. En soms vlogen vogels van het ene waarnemer gebied naar het andere. De telefoon-app stond soms roodgloeiend!

9.7 Losse waarnemingen

Wim Janssen

De losse waarnemingen betreffen soorten die kenmerkend zijn voor de Hoge Veluwe, tot toevallig overvliegende vogels die geen specifieke binding met het Park hebben. Sommige van de doortrekkers, zomer of wintergasten zeggen wel wat over de aantrekkingskracht van het Park. Daarom worden ze hier vermeld.

- **grote zilverreiger**

In de wintermaanden is de grote zilverreiger een vaste gast geworden. Ze verblijven dan op het Deelense Veld of bij het Jachthuis St Hubertus.

- **groenpootruiter**

Zowel in het voorjaar als in de nazomer waren er minimaal 5 vogels aanwezig langs de plassen op het Deelense Veld.

- **slangenarend**

In totaal werden er vier verschillende slangenarenden gezien op het Deelense Veld. Twee adulte vogels en twee tweede kalenderjaar vogels. De vogels werden gezien in de periode van eind juni tot begin september. De individuele vogels bleven meestal hooguit twee weken.

- **kiekendieven**

Zowel begin van het jaar als in het najaar waren tot vier exemplaren blauwe regelmatig aanwezig op het Deelense Veld en het Reemsterveld. Half juli werd een adulte man grauwe kiekendief een aantal dagen op het Deelense Veld gezien. Van de bruine werden tot soms vijf exemplaren pleisterend gezien op het Deelense Veld, vooral in de maand augustus.

- **steenarend**

Een derde kalenderjaar vogel werd van eind september tot begin oktober met regelmaat gezien op diverse plekken van de Hoge Veluwe. Soms leek de vogel te overnachten in de omgeving van het Bosje van Staf. Er is niet waargenomen op welke prooien de vogel jaagde.

- **zeearend**

Zeearenden zijn regelmatig te zien op de Hoge Veluwe gedurende het hele jaar.

- **lammergier**

Het gezenderde vrouwtje Eglazine verbleef in mei een aantal dagen in het Park, om daarna lang te verblijven van begin juni tot begin oktober. De vogel leek steeds te overnachten in het bosje van Staf, om van daaruit uitstapjes te maken in de ruime omgeving. In oktober is ze teruggekeerd naar de Franse Alpen.

- **visarend**

Een exemplaar ving een vis in de Sint Hubertusvijver.

- **rode wouw**

Dit jaar alleen vogels op doortrek, vooral in het voorjaar.

- **zwarte wouw**

Twee vogels vlogen over in april.

- **ruigpootbuizerd**

Zowel in maart als oktober werd een exemplaar gezien op het Deelense Veld.

- **middelste bonte specht**

Werden op meerdere plekken waargenomen. Broeden werd niet vastgesteld, maar heeft ongetwijfeld plaatsgevonden.

- **boomvalk**

Ook dit jaar weer een slecht jaar voor deze soort. Vaak waren er maar 1 of 2 exemplaren aanwezig op het Deelense Veld.

- **slechtvalk**

Het gehele jaar door kunnen slechtvalken worden gezien in het Park. Zowel mannetjes als vrouwtjes.

- **raaf**

Een echte specialiteit voor het Park. De raaf broedt op diverse plekken. En natuurlijk grote groepen pleisterende en overnachtende vogels.

- **matkop**

Deze soort wordt ook op de Hoge Veluwe steeds zeldzamer. Ook dit jaar slechts twee waarnemingen.

- **boomleeuwerik**

Een talrijke broedvogel op terreinen met een schrale begroeiing en verspreide vliegdenen.

- **beflijster**

Tijdens de voorjaarstrek enkele exemplaren verspreid door het Park.

- **paapje**

Het paapje was opmerkelijk schaars in het voorjaar. In de nazomer werden ze regelmatig gezien tot een maximum van 6 per dag.

- **kortsnavelboomkruiper**

Een exemplaar werd waargenomen in de Eikehoutbergen eind maart.

- **tapuit**

Eveneens een jaarlijkse doortrekker met op goede dagen groepjes tot circa 15 exemplaren.

- **rietgors**

Deze overwintert jaarlijks op het Deelense Veld met soms enkele tientallen exemplaren.

Zeearend, foto: Hans van Zummeren

Steenarend, foto: Paul Ruiters

Slangenarend, foto: Hans van Zummeren

Lammergeier, foto: Hans van Zummeren

Visarend, foto: Hans van Zummeren

Torenvalk, foto: Hans van Zummeren

9.8 Rode lijstsoorten

Wim Janssen

Het Park heeft flink aantal rode lijstsoorten binnen haar grenzen. Hierbij wordt Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria gehanteerd.

Als broedvogel zijn aanwezig:

Ernstig bedreigd:

- **draaihals**
Dit jaar zes territoria. Op twee plekken daarvan werden uitgevlogen jongen gezien.

Bedreigd:

- **watersnip**
Dit jaar zijn er geen territoria vastgesteld, hoewel er wel vogels werden waargenomen in het broedseizoen.
- **grauwe klauwier**
Vijf territoria, waarvan twee paar in ieder geval jongen hebben grootgebracht.

Kwetsbaar:

- **wintertaling**
- **koekoek**
- **ransuil**
- **torenvalk**
- **boomvalk**
Broeden binnen het Park dit jaar niet aangetoond, maar wel voortdurend foeragerende vogels.
- **grote lijster**

Gevoelig:

- **kraanvogel**
Van begin april tot begin september was een paartje aanwezig op het Deelense Veld. Een broedpoging is niet vastgesteld, maar het feit dat in de tweede helft van april steeds één vogel werd gezien zou een lichte aanwijzing voor een poging kunnen zijn.
- **zeearend**
Zeker geen broedvogel op de Hoge Veluwe. Maar adulte vogels van waarschijnlijk het broedpaar in de IJsselvallei bezochten ook in het broedseizoen regelmatig de Hoge Veluwe.
- **raaf**
- **matkop**
- **zwarte mees**
- **boerenwaluw**
- **veldleeuwerik**
Op de Hoge Veluwe is deze soort gelukkig nog een talrijke broedvogel.
- **grauwe vliegenvanger**
- **graspieper**
- **kneu**

9.9 Resultaten nestkasten Heidebloem 2020 - 2021.

Andries Wink

In het voorjaar van 2020 kregen wij het verzoek van het Park om 14 nestkasten te plaatsen in het gebied de Heidebloem. Het perceel is ca. 3 ha. groot en kenmerkt zich door eikenbomen met weinig natuurlijke boomholten waar vogels in kunnen broeden.

In het verleden zijn hier geen nestkasten opgehangen voor hollenbroeders en geen specifieke gegevens bekend over de vogelstand in dit perceel.

Gezien de problematiek van de steeds meer oprukkende processierupsen in Nederland, wil het Park een meerjarig onderzoek doen, door middel van het ophangen van nestkasten voor hollenbroeders. De verwachting is dat mezen en andere vogels zich meer gaan richten op deze processierupsen, als voedselbron.

Op 7 maart 2020 zijn de nestkasten geplaatst en d.m.v. GPS vastgelegd.

Het monitoren van deze nestkasten zal zich in eerste instantie richten op de nestkasten bezetting, de vogelsoorten en het broedresultaat en later op de bestrijding van de processierupsen door deze vogels.

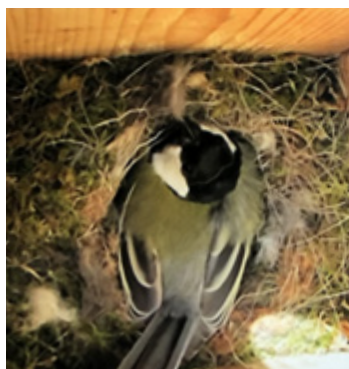
In het eerste jaar waren de resultaten nog pover, de meeste nestkasten waren wel bezet geweest, ondanks dat de nestkasten te laat waren ophangen. Wij constateerde een groot aantal eieren (26 eieren) van koolmees, pimpelmees, bonte vliegenvanger en boomklever die niet waren uitgebroed of tijdens het broeden stuk waren gegaan.

Eerste indruk is een gebrek aan calcium, waardoor de eierschalen te dun zijn geweest, ook de pigmentatie was bij sommige eieren onregelmatig. (Kleurring aan de stompe zijde van het ei). In diverse wetenschappelijke publicaties wordt hier reeds melding van gemaakt met als eerste conclusie verzuring door luchtvervuiling van stikstof en CO2 uitstoot. De resultaten van dit voorjaar 2021 gaf een onduidelijk beeld over de nestkasten bezetting.

Reden hiervoor was dat het niet duidelijk was welke vogelsoort in welke nestkasten had gebroed. Op 31 augustus zijn de nestkasten gecontroleerd en schoon gemaakt.

Hieruit konden wij de volgende resultaten noteren per nestkast en soort bewoners.

- Nestkast nr. 1 met wit/grijze korrels waarschijnlijk ontlasting van vleermuis, geen nestmateriaal.
- Nestkast nr. 2 volledig gestoffeerd nest van koolmees met mos, gras en haren. Geen eierschalen, wel veertjes en insecten.
- Nestkast nr. 3 rommelig nest met mos, gras en haar van koolmees.
- Geen eierschalen.
- Nestkast nr. 4 volledig gestoffeerd nest van bonte vliegenvanger, waarvan 1 ei niet is uitgekomen, kleur ei is zacht blauw.
- Nestkast nr. 5 volledig gestoffeerd met mos, gras en haren, nest op nest. Onderste 4 eieren waarschijnlijk van pimpelmees, broedsel verstoord.
- Bovenste nestvulling van koolmees met 3 onregelmatige getekende eieren.
- Nestkast nr.6 volledig gestoffeerd nest, waarschijnlijk nest op nest.

Met de klok mee: Pimpelmees, bonte vliegenvanger, boomklever en koolmees, foto's: Andries Wink

Foto's Andries Wink

- Helaas is het broedsel waarschijnlijk verstoord door de boommarter, aangezien de restanten van veertjes, die zijn uitgetrokken. Geen eierschalen.
 - Nestkast nr.12 nest van pimpelmees, met vochtig nestmateriaal en 6 beige-bruine eierschalen. Verstoord?
 - Nestkast nr.13 van boomklever met als nestbekleding dennenschilfers, 3 niet uitgekomen eieren.
 - Nestkast nr.14 nestmateriaal hangt uit nestkast-opening. Nest volledig gestoffeerd met mos, gras en haar.
 - Koolmees waarschijnlijk gedood door boommarter. Geen eierschalen in nest.
- Het aantal nestkasten met positief broedresultaten is pover, van de 14 nestkasten zijn waarschijnlijk 7 succesvol geweest.
 - Koolmees 3 broedsels
 - Pimpelmees 1 broedsel
 - Bonte vliegenvanger 2 broedsels
 - Boomklever 1 broedsel

Het aantal verstoringen (nest op nest) is hoog te noemen. Hierbij speelt de koolmees een belangrijke rol. Slachtoffers zijn bonte vliegenvangers en pimpelmezen. Uit onderzoeken blijkt de klimaatverandering de oorzaak te zijn.

Koolmees, pimpelmees en bonte vliegenvanger strijden om de nestkasten, waarbij vooral de mannetjes van de bonte vliegenvanger het slachtoffer worden, als zij te laat zijn om een nestkast te bezetten. Ruim 10% van de mannetjes wordt gedood door de koolmees, dit heeft men kunnen berekenen aan de hand van meerjarige studies.

Waarschijnlijk is het beperkte aantal nestkasten in het eikenperceel van de Heidebloem hier ook debet aan. Het aantal niet uitgekomen eieren is zeer zorgelijk, 22 eieren. (o.a. verzuring) Een andere boosdoener is de boommarter, deze is waarschijnlijk actief in dit gebied.

Als positief punt kan worden gezegd dat de holenbroeders deze nestkasten graag gebruiken, een optie om het broedresultaat verder te verbeteren, is het aantal nestkasten in dit gebied uit te breiden met ca. 10, dit zal het aantal nest op nest verstoringen

Foto's Andries Wink

ook verminderen. Om predatie van de boommarter tegen te gaan, zou gaas voor de nestkasten geplaatst moeten worden.

Door het uitbreiden van de nestkasten verwachten wij wel dat dit een positieve uitwerking kan hebben op de bestrijding van de processierups.

Het zal voor het Park meerdere jaren gaan duren voor men iets kan zeggen of het ophangen van nestkasten, het gewenste resultaat zal hebben. Voor het vervolg van dit onderzoek zal een evaluatie ieder jaar met het Park belangrijk zijn.

Boomklever, foto: Hans van Zummeren

Zandhagedis, man, foto: Nina de Vries

Hoofdstuk 10

Samenvatting

Nina de Vries

Bij de **dagvlinders** lijken de heidesoorten zich licht te herstellen na de warme en droge zomers van 2018, 2019 en 2020. De stijgende lijn van de kommavlinder heeft zich voortgezet, dit jaar zijn 119 exemplaren op de routes gezien, ruim 3x zoveel als in 2020!

De bosparelmoervlinder heeft dit jaar een spectaculaire comeback gemaakt, er zijn op de routes 589 (!) exemplaren gezien (2020: 28; 2019: 24; 2018: 42; 2017: 100, 2016: 304 en 2015: 171). Ook buiten de route heeft de soort zich dit jaar héél goed laten zien, soms wel met enkele tientallen tegelijk. Er zijn door de leden van de faunawerkgroep nog 137 exemplaren in losse waarnemingen doorgegeven. Allen in het bekende 'hotspot'gebied, daar is dus nog een mooie populatie aanwezig. Helaas gaat het met een andere kwetsbare soort, de aardbeivlinder minder goed. Deze blijft sterk achteruit gaan en is op de routes slechts 8x waargenomen. Ook de grote parelmoervlinder gaat sterk achteruit.

Ook in 2021 zijn de twee vaste **libellentelroutes** 'Landschappentuin' en 'Het Veentje' geïnventariseerd. Na de veel te droge en warme zomers vanaf 2018 was er dit jaar weer sprake van 'normale' weersomstandigheden. Met name merkbaar in 'Het Veentje', waar de waterdruk vanuit de bodem kennelijk ook weer op het oude niveau is teruggekeerd. Toch kunnen we als belangrijkste bevinding stellen dat de droge periode vanaf 2018 t/m 2020 ook het afgelopen jaar nog een negatieve invloed heeft gehad op het aantal soorten dat we konden noteren. Van buiten de routes is het voorkomen van de sierlijke witsnuitlibel bij de Hubertus-vijvers het vermelden waard. Deze staat nog in de rode lijst als 'verdwenen uit Nederland'. De soort is de laatste jaren echter weer in opkomst. Het eveneens voorkomen dit

jaar van deze soort in het Deelense Was in 2021 is door een lid van de faunawerkgroep alleen mondeling gemeld.

Naast dagvlinders en libellen wordt er ook **naar overige insecten** gekeken, veelal is dit 'bijvangst' tijdens monitoringsroutes. Met de komst van Leendert Jan van der Ent wordt er ook weer actiever naar **zweefvliegen** gezocht.

Vanaf 2017 wordt er meer naar **spinnen** gekeken door een enkel lid van de faunawerkgroep. Wat klein begon is uitgegroeid tot een waar spinnenonderzoek. Dit jaar werd met meer nadruk gezocht in zo gevarieerd mogelijke terrein naar spinnen. Denk daarbij aan droge- en natte gebieden, of overwegend naaldhout begroeiing of loofbomen. Of ook binnen de houtsoorten, meer gericht op boomsoort. In dat geval kan er dan wellicht gedacht worden aan verbanden tussen spinnensoorten met hun specifieke leefomgeving. Uiteindelijk zijn er in 2021 rond de 180 soorten op naam gebracht. Het totaal aantal vastgestelde soorten in het Park v.a. 2011 komt hiermede op 223.

In 2021 is het oostelijk gedeelte van het Park geïnventariseerd op **amfibieën en reptielen**, parallel aan het Beheer Open Terreinen. Door beperkte bezetting waren deze inventarisaties te weinig voor een representatief beeld. Gelijktijdig met de avonden van de nachtzwaluwen is er gepoogd de rugstreppadden te inventariseren. Verder zijn de vaste reptielenroutes op het Otterlose Zand gelopen en vanwege wettelijke voorschriften, hebben we een aantal emmers gecontroleerd in een afgezet gebied op de Zwarte Berg waar nieuwbouw gepleegd wordt.

Vanwege corona en de mogelijke besmetting en overdracht tussen mens en vleermuis zijn in 2021 de bekende verblijfplaatsen van winterslapende **vleermuizen** niet geïnventariseerd. Wel zijn er dit jaar meerdere zomertellingen gehouden met een batlogger. Deze tellingen worden wandelend, fietsend of met de auto afgelegd. Zo worden meerdere gebieden en lanen op de aanwezigheid van vleermuizen onderzocht.

In 2021 zijn vijf nestbomen van **boommarters** gevonden, met in totaal minimaal 9 jongen.

De inventarisatie van **dassen** is weer door de werkgroep opgestart. De droge zomers van 2018, 2019 en 2020 zijn landelijk gezien moeilijke jaren voor de dassen geweest. Op verzoek van het Park wordt nu de situatie in het Park (weer) in beeld gebracht. Wat is de staat van de oude burchten en zijn deze nog bewoond?

In 2020 zijn er voor **vogel**inventarisaties 21 BMP (BroedvogelMonitoringPlots) in het Park op broedvogels c.q. territoria geïnventariseerd door leden van de faunawerkgroep. Net zo als in andere jaren zijn er wintertellingen van de klapeksters gedaan en in de zomer de nachtzwaluw territoria voor het hele Park vastgesteld.

Extra aandacht hebben we dit jaar besteed aan de veldleeuwerik, boomleeuwerik en houtsnip. Dit om tot een schatting te komen van de totale aantallen in het Park.

Ook op **Vliegveld Deelen** is dit jaar weer onderzoek naar verschillende diersoorten gedaan. Gelukkig konden we vanaf begin juni weer de vier dagvlinderroutes lopen. Alleen de echte voorjaarssoorten (o.a. de aardbeivlinder) is dus dit jaar gemist. Daarnaast is er dit jaar voor het derde jaar naar spinnen gezocht en zijn er waarnemingen van overige insecten vastgelegd.

Bruine vuurvlinder, foto: Nina de Vries

Lentevuurspin, man, foto: Nina de Vries

Lentevuurspin, vrouw, foto: Nina de Vries

Overzicht leden faunawerkgroep 2021

Coördinator	Nina de Vries	
Subgroep	Leden	Subcoördinator
Dagvlinders	Jerina van der Gaag Frans Horjus Olga van der Klis Hanna Pot Annika Vermaat Thea van Vliet Nina de Vries Hans van Zummeren Mink Zijlstra	Nina de Vries
Libellen	Rob Versteeg	Rob Versteeg
Spinnen	Rob Versteeg	Rob Versteeg
Overige insecten	Leendert-Jan van der Ent Rob Versteeg Nina de Vries	Nina de Vries
Amfibieën en reptielen	Niels Jansen Evert Jan Kieft Hanna Pot Els Roke Willem Roke Rob Versteeg	Evert Jan Kieft
Vleermuizen	Jan de Beer Timo Boom René van Lopik Arjen Wardenier Petra Wardenier	Arjen en Petra Wardenier
Marters en overige kleine zoogdieren	Evert Jan Kieft Olga van der Klis René van Lopik Lia Rijnveld Petra Wardenier Willem van Wassenberg	Olga van der Klis
Dassen	Jan de Beer Donovan van Berkum Evert-Jan Kieft Olga van der Klis René van Lopik Lia Rijnveld Rob Versteeg Arjen Wardenier Petra Wardenier Andries Wink	René van Lopik
Vogels	Jan de Beer Eefje den Belder Donovan van Berkum Leendert-Jan van der Ent Adriaan Guldemond Menno Huizinga Wim Janssen René van Lopik Els Roke Willem Roke Gerard Schilte Arnold Top Willem van Wassenberg Andries Wink	René van Lopik

STICHTING HET NATIONALE PARK
DE HOGE VELUWE

Uitgave van:

Stichting Het Nationale Park
De Hoge Veluwe
Faunawerkgroep
Apeldoornseweg 250
7351 TA Hoenderloo
info@hogeveluwe.nl

hogeveluwe.nl